

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Кафедра германської філології, перекладу та зарубіжної літератури

Поселецька К.А.

«КРАЇНОЗНАВСТВО НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН. НІМЕЧЧИНА»

навчально-методичний посібник

для здобувачів СВО «бакалавр»

спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.02 Середня

освіта. Німецька мова та зарубіжна література, спеціалізації 014.022

Німецька мова та зарубіжна література, додаткової спеціалізації 014.021

Англійська мова та зарубіжна література

факультету іноземних мов

Вінниця 2025

К77

Навчально-методичний посібник «Країнознавство німецькомовних країн. Німеччина» для здобувачів СВО «бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.02 Середня освіта. Німецька мова та зарубіжна література, спеціалізації 014.022 Німецька мова та зарубіжна література, додаткової спеціалізації 014.021 Англійська мова та зарубіжна література / Укладач: Поселецька К.А. Вінниця: ТВОРИ, 2025. 102 с.

Рекомендовано Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол 9 від 19 березня 2025р.)

Рецензенти:

Самохвал О. О. доктор педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу ВТЕІ ДТЕУ

Сольська Т. М. кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології, перекладу та зарубіжної літератури ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Анотація

Навчально-методичний посібник «Країнознавства німецькомовних країн. Німеччина» має професійно-орієнтований характер і призначається для опрацювання для студентів факультету іноземних мов. Окремі тексти і вправи вибірково можуть бути використані на заняттях з практичного курсу німецької мови, а також бути довідником для вчителів німецької мови ЗЗСО.

Мета курсу – дати майбутнім вчителям німецької мови достатньо повну інформацію про географію, історію, політичне, економічне і культурне життя Німеччини, а також особливості функціонування системи освіти. Приділено увагу і темі «Німецька мова та її варіанти».

Посібник містить 5 тематичних блоків теоретичного спрямування, а також комплекс завдань практично-орієнтованого характеру.

Матеріали навчально-методичного посібника спрямовані на формування та розвиток лінгвосоціокультурної компетенції майбутніх фахівців з німецької мови.

Зміст

1	Вступ	4
2	Географічне положення та населення Німеччини	5
3	Історія Німеччини	11
4	Політична система та державний устрій Німеччини	22
5	Освіта, наука та дослідження в Німеччині	33
6	Німецька мова та її варіанти	42
7	Завдання до практичних занять	54
8	Питання для підготовки до заліку	95
9	Алфавітний показчик	97
10	Список використаних джерел	100

ВСТУП

Сучасний світ вимагає від фахівців різних галузей глибокого знання іноземних мов та культурної специфіки країн, з якими вони взаємодіють. Вивчення німецької мови неможливе без розуміння історичних, політичних, економічних і культурних особливостей Німеччини. Саме тому дисципліна «Країнознавство німецькомовних країн. Німеччина» займає важливе місце в системі підготовки здобувачів, які опановують німецьку мову як основний або другий іноземний фах.

Цей навчально-методичний посібник спрямований на формування у здобувачів комплексного уявлення про Німеччину як одну з провідних європейських країн. Посібник охоплює ключові аспекти її географії, історії, політичного устрою, економіки, культури, освіти та суспільного життя. Особлива увага приділяється аналізу ролі Німеччини в міжнародних відносинах та інтеграційних процесах Європи.

Матеріал подано в доступній та структурованій формі, що сприяє ефективному засвоєнню інформації. Крім теоретичних відомостей, у посібнику містяться практичні завдання, що сприяють розвитку критичного мислення, навичок аналізу та порівняння культурних явищ.

Посібник буде корисним для здобувачів вищих навчальних закладів, викладачів, а також усіх, хто цікавиться Німеччиною та її багатогранним культурним спадком.

Тема 1. Географічне положення та населення Німеччини

Німеччина – високорозвинута держава Західної Європи, входить до “Великої сімки” країн світу, є регіональним лідером в Європейському Союзі. Межує на півночі з Данією, на заході — з Нідерландами, Бельгією, Люксембургом та Францією, на півдні — зі Швейцарією, Австрією і Чехією, а на сході — з Польщею. На півночі омивається Балтійським та Північним морями.

Суспільно-географічне положення німеччини

Німеччина (Федеративна Республіка Німеччина, нім. Bundesrepublik Deutschland) – республіканська, демократична, федеральна держава у центральній Європі. Спільний кордон із Німеччиною мають такі держави: на півночі Данія (68 км), на заході — Нідерланди (577 км), Бельгія (167 км), Люксембург (138 км) та Франція (451 км), на півдні — Швейцарія (334 км), Австрія (784 км) та Чехія (646 км), на сході — Польща (456 км).

На півночі омивається Балтійським та Північним морями. До складу ФРН входять Східно-Фризькі і Північно-Фризькі острови, а також Гельголанд і Дюні в Північному морі, острів Фемарн у Балтійському морі. Найдовша відстань з півночі на південь - 876 км, з заходу на схід - 640 км. Крайніми географічними точками є: на півночі селище *Ліст на острові Сильт*, на сході – *саксонське село Дешка, баварський Оберстдорф* на півдні та *Сельфкант* (Північний Райн-Вестфалія) на заході.

Географічне розташування Німеччини у центральній частині Європи та наявність кордонів з багатьма країнами і виходу до Балтійського і Північного морів є сприятливим фактором для її сучасного економічного розвитку. Ця країна розташована на перетині сухопутних шляхів із заходу Європи до її східної частини, із країн Скандинавського півострова до країн Середземномор'я.

Тектоніка, рельєф

Тектоніка і рельєф. Різноманітність рельєфу відображає складність геологічної будови, багато в чому визначає різницю в ґрунтовому покриві, кліматі, формуванні річкової мережі.

На території Німеччини переважає рівнинний рельєф, понад 50 % території країни займають низовини.

Територія країни підвищується з півночі на південь і ділиться на 5 ландшафтних зон: Північно-Німецька *низовина* з яскраво вираженими формами льодовикового рельєфу; *Середньонімецькі середньовисотні гори і височини* (Рейнські Сланцеві гори висотою до 880 м, Везерські гори, Тюрінгській Ліс, в центрі країни - масив Гарц, на сході - Рудні гори на кордоні з Чехією та Баварський Ліс); *Південно-західне Німецьке середньогір'я* (масиви Шварцвальд, Оденвальд, Шпессарт та ін); *південнонімецькі передальнійські плоскогір'я* (Швабсько-Баварське плато заввишки від 600 м на півночі до 300 м на півдні, Дунайська низовина); *Баварські Альпи* - передові хребти Східних Альп з широким розвитком льодовикових і карстових форм рельєфу. В межі Німеччини входять північні хребти Альп. На заході переважають низькі хребти, складені пісковиками, але в Баварії, на південь від Мюнхена, представлені також Північні Вапнякові Альпи. Тут знаходиться найвища точка Німеччини - гора *Цугшпітце* (2962 м).

Північна частина ФРН знаходиться в межах Північно-Німецької низовини (протягається із заходу на схід майже на 600 км, ширина 200—300 км), де добре збереглися сліди зледеніння у вигляді моренних рівнин, зандрів, долин стоку льодовикових вод та інших форм льодовикового рельєфу. Береги Північного і Балтійського морів переважно низькі, плоскі, розчленовані бухтами й естуаріями. Вздовж узбережжя Північного моря простягається смуга ватів, зовнішньою межею яких служать **Східно-Фризькі і Північно-Фризькі острови**.

Горбкуваті передгір'я утворюють перехід до низького і середньовисотного рельєфу (600-1400 м). Орографічними об'єктами цієї частини Німеччини

виступають **Рейнські Сланцеві гори**, висотою до 880 м, **Везерські гори**, пагорбка височина і низькогір'я Гессену, частина масиву Гарц, висотою до 1142 м, **гірські масиви Шварцвальд**, висотою до 1493 м, **Оденвальд**, **Шпессарт**, **Хардт** та інші. Вздовж кордону з Чехією піднімаються хребти Шумава (висотою до 1456 м) і Чеський Ліс; на захід від них - середньогірські масиви - Баварський Ліс, Фіхтель і Швабо-Франконська куестова область з численними проявами карсту.

Рельєф усієї середньої частини країни відрізняється мозаїчністю. Вирівняні поверхні на вершинах гір різко контрастують з крутими стрімчастими схилами. Гірські масиви мають платоподібні поверхні, піднімаючись від сусідніх рівнин ступенями до висот близько 1000 м. Хоча місцями виділяються більш високі вершини, наприклад гора **Фельдберг в Шварцвальді висотою 1493 м**. Вершинні поверхні глибоко прорізані залісені долинами з крутими схилами.

Гідрографія

У ФРН – густа розгалужена мережа повноводних річок, що належать головним чином до басейну Північного моря. Розрізняють шість найбільших річкових водозбірних басейнів країни: Рейну, Дунаю, Ельби, Одери, Везеру і Емсу. П'ять з цих річок стікають до Північного та Балтійського морів, одна (Дунай) впадає в Чорне море. **Річка Рейн** - найбільша річка Німеччини – бере початок у верхівях **Альп** і має **довжину 865 кілометрів** (являючись на деяких ділянках кордоном країни), протікає на південному заході і заході країни. Її основні притоки - Неккар, Майн, Мозель і Рур.

Річка **Дунай** протікає на півдні країни (довжина його на території Німеччини 647 кілометрів) переважно у гірській місцевості і доходить до кордону з Австрією. У Східній Німеччині тече ріка **Ельба**, довжиною 725 кілометрів. Річка **Одер** виступає в якості кордону з Польщею. Водозбірний басейн ріки **Везер** цілком лежить в Німеччині: річка протікає центральними районами країни й впадає в Північне море. Довжина Везера

740 км. Річка **Емс**, довжиною 370 км, тече на крайньому північному заході країни.

Природні озера країни — переважно льодовикового походження. Тому найбільше великих озер в Альпах і в Мекленбурзі.

Найбільше озеро, що повністю лежить на німецькій території — озеро **Мюрітц**, складова частина Мекленбурського озерного краю. Загалом найбільшим озером вважається озеро **Констанц (Боденське)**, що на кордоні з Австрією і Швейцарією, яке розмежовано між ними на німецьку частину 305,75 км², швейцарську — 171,63 км² і австрійську — 58,62 км². До інших озер льодовикового походження відносяться Хім, Штарнбергер-Зе, Аммер.

Скупчення озер спостерігаються також на північному сході, на прибалтійських землях. Також в Німеччині зустрічаються рукотворні озера, створені внаслідок діяльності людини. Загалом в Німеччині близько 4000 озер.

Населення Німеччини: система розселення, урбанізація, міграції, трудові ресурси

Система розселення. На відміну від моноцентричних країн Європи, у Німеччині відсутній єдиний центр розселення. Західна частина країни знаходиться у самому ядрі західноєвропейської системи розселення — елементами її осі є такі агломерації Німеччини, як **Рейнсько-Рурська, Франкфуртська, Рейнсько-Неккарська, Саарська**. Ця вісь тягнеться вздовж долини Рейну з півночі на південь — від кордону з Нідерландами та Люксембургом до Альп. Інша важлива вісь розселення починається в районі конурбації Рейн - Рур і тягнеться від неї на схід по північному краю середньовисотних герцинських гір Центральної Німеччини на їх стику з Північно-німецькою низовиною, через Ганновер, Брауншвайг і Магдебург, і далі з відгалуженням на південь, до індустріального району Галле - Лейпциг - Хемніц - Дрезден. Окремими розселенськими ядрами, ізольованими від

зазначених агломеративних осей, є Берлін на північному сході, Гамбург та Бремен на півночі, Мюнхен на півдні.

Урбанізація

87% населення Німеччини проживає в містах і прилеглих до них урбанізованих районах. Високий ступінь політичної децентралізації країни в минулому призвела до того, що в Німеччині утворилося велике число міст. Деякі з них колись були столицями самостійних держав (німецьких князівств), інші виникли як торгові центри і приносили чималий дохід в казну місцевих володарів. Сучасна, тобто фабрично-заводська індустрія почала відігравати помітну роль в урбанізаційних процесах лише після початку будівництва залізниць.

Ще одним чинником зростання західнонімецьких міст стало розширення мережі університетів.

Берлін, з населенням близько 3,5 млн. чоловік (всього ж у межах зони маятникових міграцій Берлінської агломерації проживає понад 5 млн. осіб), є найбільшим містом країни. Головна вісь розселення в південній Німеччині включає 4 великі міські агломерації, з чисельністю населення від 1 млн. до 2,5 млн. чоловік кожна. Франкфурт, фінансова столиця Німеччини, є центром третьою за кількістю мешканців міської агломерації країни, що знаходиться в низов'ях Майна, в районі його впадання в Рейн. Інший міський ареал, розташований при злитті Рейну і Неккара, включає такі міста, як Мангейм, найбільший в країні центр хімічної промисловості Людвігсгафен і старий університетський місто Гейдельберг. Штутгарт, столиця процвітаючої землі Баден-Вюртемберг, домінує ще в однієї міської агломерації в долині Неккара. Далі на південний схід розташований Мюнхен, третє за чисельністю населення місто Німеччини і столиця Баварії.

Поза головною смугою розселення важливими міськими ареалами є агломерації навколо Гамбурга - портового міста, другого в країні за кількістю

мешканців після Берліна, Бремена - ще одного портового міста, Ганновера, столиці землі Нижня Саксонія, Нюрнберга, що залишив яскравий слід в історії Німеччини і зберіг численні пам'ятники Середньовіччя, а також конурбація Саарланд.

Населення найбільших міст Німеччини: Берлін — 3,5 млн.осіб, Гамбург — 1,6 млн., Мюнхен — 1,2 млн., Кельн — 1020 тис., Франкфурт на Майні — 675 тис., Ессен — 623 тис., Дортмунд — 584 тис., Дюссельдорф — 563 тис., Штутгарт — 552 тис., Бремен — 548 тис.осіб. У країні налічується 15 великих міст з населенням понад 500 тисяч чоловік.

Тема 2. Історія Німеччини

Давні часи

Перші поселення на територіях Південної й Центральної Німеччини з'явилися на початку кам'яної доби (5-3 тисяч років до н. е.), що підтверджується виявленням поблизу міста Гейдельберга найдавніших у Європі кісткових рештків людини. У 12-8 століттях до н. е. освоювалися Північні райони Німеччини, що примикали до Балтійського і Північного морів.

Германські племена 750 до н. е. — 600 р

Вважається, що етногенез германських племен відбувся протягом скандинавської бронзової, або, найпізніше, доримської залізної доби. В першому столітті до н. е. германські племена почали розселення з півдня Скандинавського півострова та північної Німеччини на південь, схід та захід, де вступили в контакт з племенами кельтів з Галлії, а також з іранськими, балтійськими, та слов'янськими племенами в східній Європі.

Порівняно мало відомо про ранню історію германських племен, їхня історія вивчається за письмовими згадками про контакти з Римською імперією, етимологічні дослідженнями, та археологічними знахідками.

На початку першого століття, римські легіони провели тривалу військову кампанію в Германії, на землях на північ від верхів'я Дунаю та на схід від Рейну, намагаючись просунути кордони імперії та скоротити фронт. Вони змогли підкорити декілька германських племен, зокрема херусків. Племенам вдалось вивчити тактику римської армії та зберегти племінну ідентичність. Сучасна Німеччина, на схід від Рейну, залишилась за межами Римської імперії. В третьому столітті виникли великі західно-германські племена: алемани, франки, хатти, сакси, фризи, сугамбри та тюринги.

Близько 260 р., германські племена перейшли лімес та Дунай до контрольованих римлянами земель.

Починаючи з XV століття німецькі історики відзначали перемогу Армінія, вождя племені херусків, який 9 р. здобув перемогу над римлянами в битві в Тевтобурзькому лісі, як початок історії Німеччини.

Середньовіччя

Після смерті в 768 р. короля франків Піпіна Короткого, його син Карл консолідував владу в королівстві та став відомим як «Карл Великий». З 771 р. до смерті в 814 р. Карл Великий збільшив імперію каролінгів за рахунок північної Італії та територій всіх західних германських племен, включно з саксами та баварами. 800 р. влада Карла Великого була підтверджена коронацією імператором в Римі. Імперські фортеці (*Kaiserpfalzen*) перетворились на економічні та культурні центри, Аахен був одним з найвідоміших.

Починаючи з 843 р. і до 880 р., коли завершилися війни між онуками Карла Великого, Імперія каролінгів була поділена на декілька частин за Верденським (843 р.), Мерсенським (870 р.) та Рібмонським (880 р.) договорами. Німецький регіон виділився зі Східного королівства Франків. Починаючи з 919 р. і до 936 р. германські племена (франки, сакси, шваби, та баварці) були об'єднанні під правлінням Генріха I Птахолова, який став королем. Вперше була використана назва королівство (імперія) германців (*Regnum Teutonicorum*) для позначення королівства франків, хоча слово *Teutonicorum* спочатку мало значення ближче до «країна германських племен», або «германська країна».

Оттон I Великий

В 936 р. в Аахені був коронований Оттон I Великий; коронація Папою в Римі в 962 р. ознаменувало створення Священної Римської імперії германських племен. Оттон підсилив владу монарха підтвердивши

намір скористатись старими правами каролінгів на церковні призначення. Він відібрав у знаті право призначати єпископів та абатів, які контролювали багато землі. На додачу, Оттон відновив стару програму каролінгів призначення місіонерів у прикордонні райони. Оттон підтримував цілібат для вищого духовенства. Таким чином, церковні посади не могли передаватись у спадок. Даючи землю у власність призначеним ним абатам та єпископам, Оттон перетворив їх на «імперських князів» (нім. *Reichsfürsten*). Це дозволило Оттону створити національну церкву. Зовнішні загрози королівству були стримані завдяки вирішальній перемозі над угорцями в битві на Лехському полі в 955 р. Також були підкорені слов'янські племена між Ельбою та Одером. Оттон виступив з наступом на Рим та скинув з папського престолу Папу Івана XII та взяв під контроль вибори Папи, створивши прецедент імперського контролю в майбутні роки.

Ганзейська унія

Торгівля з віддаленими містами Балтійського моря стала інтенсивнішою, коли основні торгові міста об'єднались в Ганзейську унію на чолі з містом Любек.

Підприємницький союз торговельних міст та промислових гільдій домінували в торгівлі вздовж узбережжя Північної Європи з 1200 до 1500 років. Основними містами були Кельн на Рейні, Гамбург та Бремен на узбережжі Північного моря та Любек на Балтиці.

Кожне ганзейське місто мало власну правову систему та певний ступінь політичної автономії.

Новий час. Реформація

У 1517 році (виступ М. Лютера) розпочалася Реформація — масовий рух проти католицької церкви. Його ідейним натхненником став професор Вітенберзького університету Лютер, який виступив 31 жовтня 1517 року з 95 тезами проти торгівлі індульгенціями. Наслідком цього руху

стала Селянська війна, що почалася у 1525 році й охопила Швабію, Франконію, Саксонію і Тюрингію. Розгром селян і плебейства, а також послідує посилення влади князів, довершили процес політичного розпаду Німеччини і надовго прирекли її на стан роздрібненості. Після Селянської війни селяни на два століття потрапили у замкову залежність, що перешкоджало розвитку промисловості у Німеччині в 16-17 століттях. У другій половині 16 — на початку 17 ст. Німеччина зазнала економічного занепаду.

1524 — 1526 р. — селянське антифеодальне повстання. Подавлено владою.

Писемність

Реформація стала тріумфом поширення писемності та нового друкарського верстата. Зроблений Лютером переклад Біблії німецькою мовою став поворотним моментом як для підвищення рівня писемності, так і друку та поширенню релігійних книжок і памфлетів. Починаючи з 1517 р. релігійні памфлети наводнили Німеччину та більшу частину Європи. Вже в 1530 р. було випущено понад 10 000 видань, загальний наклад склав близько десяти мільйонів. Таким чином, реформація була революцією, яку спричинили нові засоби поширення інформації. Зображенням «доброї» та «поганої» церков Лютер посилив атаки на Рим. Так стало зрозуміло, що друк можна використати для пропаганди окремих ідей реформації. Письменники епохи Реформації користувались дореформеним стилем, кліше, стереотипами, та змінювали їх для власних потреб.

Тридцятирічна війна

Розпочавшись в 1618 р. та закінчившись в 1648 р. Європою прокотилась Тридцятирічна війна. Конфлікт стався через протистояння між католиками та протестантами, прагнення різних держав посилити свій вплив в імперії, а також через прагнення імператора-католика здобути релігійну та політичну єдність в імперії. Безпосереднім початком війни стало повстання протестантської знаті в Богемії проти імператора, але конфлікт був

поширений на решту Європи через втручання короля Кристіана IV Данського, Густава II Адольфа Шведського та Франції з Кардиналом Рішельє. Німеччина перетворилась на основне поле битв у війні та опинилась в центрі конфлікту фінансових кіл Франції та Габсбургів за домінування в Європі.

Битви часто виходили з-під контролю, банди з сотень або тисяч зголоднілих солдатів вдавались до мародерства, розносили чуму, грабували та вбивали населення. Організовані армії із року в рік проходили однією й тією ж місцевістю, стягуючи великі податки з міст, відбираючи у селян худобу та харчі без компенсації. Спричинене трьома десятиліттями війни соціальне потрясіння стрімке зменшення населення через вбивства, хвороби, неврожаї, зниження народжуваності, руйнування міст, та еміграцію переляканого населення. За однією оцінкою, населення зменшилось на 38 % з 16 мільйонів в 1618 р. до 10 мільйонів в 1650 р., а за іншою, населення скоротилось на 20 %, з 20 до 16 мільйонів. Особливо постраждали регіони Альтмарк та Вюртемберг. Для повного відродження Німеччини знадобилось ціле покоління. Війна завершилась укладанням Вестфальського мирного договору в 1648 р., який закріпив політичну роздрібненість Німеччини на 300 світських і духовних князівств. У XVII–XVIII століттях формально існувала «Священна римська імперія німецької нації», але фактична влада була зосереджена в руках самостійних князів. На 30 мільйонів жителів доводилося 297 самостійних держав-князівств. Серед них були тільки два більш-менш великих державних утворення: Австрія і Бранденбург. Частина території Імперії перейшла до Франції та Швеції, а Нідерланди офіційно покинули Імперію.

Наполеонівські війни

У 1803—1804 Наполеон ліквідував дрібні німецькі держави і створив Рейнський союз. Священна Римська імперія перестала існувати.

1806 р. — жорстокий розгром пруських військ Наполеоном під Йеною. Пруссія втратила половину своїх володінь. «Священна Римська імперія німецької нації» була ліквідована. Під протекторатом Наполеона був створений Рейнський союз, куди увійшли 21 німецька держава, а в 1807 після розгрому Пруссії у цей союз увійшла вся Західна Німеччина.

1813 р. — поразка французів у битві під Лейпцигом («Битва народів»). Рейнський союз розпався.

За рішенням Віденського конгресу в 1814—1815 роках було створено Німецький союз з 39 держав, керівну роль у якому відігравала Австрія. Він проіснував до 1866.

1848–1849 р. — буржуазно-демократична революція в Німеччині зазнала поразки.

Об'єднання Німеччини під проводом Пруссії

В другій половині XIX століття Австрія і Пруссія були державами-суперниками в процесі об'єднання німецьких земель.

1862 р. — пруський канцлер О. Бісмарк почав політику об'єднання німецьких земель навколо Пруссії.

1866 р. — вирішальна перемога пруських військ над австрійцями при Садовій визначила лідируючу роль Пруссії в Німеччині. Результатом цієї перемоги було приєднання до Пруссії дрібних німецьких держав, таких як Ганновер, Кургессен, Нассау, Шлезвіг, Гольштейн. 21 середня і дрібна держава, що знаходилася північніше ріки Майн були об'єднані в Північнонімецький союз, на чолі якого також стала Пруссія. Чотири південно-німецьких держави: Баварія, Баден, Вюртемберг і Гессен-Дармштадт були зв'язані з Пруссією секретним військовим союзом проти Франції.

У 1867 році був створений Митний союз, що охопив усю Німеччину і став економічною основою для повного об'єднання країни. Цьому об'єднанню

заважала Франція, що перешкоджала приєднанню до Пруссії чотирьох південно-німецьких держав.

1870 — 1871 р. — перемога Пруссії у франко-пруській війні.

Німецька імперія (Другий Рейх), 1870–1918

18 січня 1871 року Німеччину було проголошено імперією на чолі з кайзером (імператором), яким став прусський король Вільгельм I.

У 1879 році Німеччина уклала союзний договір з Австро-Угорщиною, до них приєдналася Італія (Троїстий союз). Блокові цих держав протистояла Антанта. Наприкінці 19 ст. Німеччина розгорнула політику колоніальних загарбань в південно-західній і східній Африці та районі Тихого океану. Протягом 1884–1885 р. вона встановила протекторат над значними територіями у південно-західній, східній і південно-східній Африці. З 1888 року кайзером стає Вільгельм II.

1914 — 1918 р. — Перша світова війна. Поразка Німеччини і утрата всіх колоній.

Веймарська республіка (1918–1933)

Листопадова буржуазно-демократична революція в країні і скинення монархії. У лютому 1919 році у Веймарі відбулися Установчі збори, які прийняли конституцію, яка узаконила встановлення Німеччині парламентської республіки.

1919–1933 р. — Веймарська республіка. Повоєнний розвиток Німеччини відбувався за вкрай несприятливих для неї зовнішньополітичних умов. Версальський договір накладав на країну великий тягар і принижував національну самосвідомість німецького народу, створював усі передумови для зростання націоналістичних і реваншистських настроїв.

За таких умов Версальські Установчі збори 31 липня 1919 р. прийняли конституцію Німеччини, що набрала чинності 11 серпня 1919 р. Веймарська конституція закріпила заміну напівабсолютиської монархії демократичною

парламенською республікою. Президент республіки обирався народним голосуванням. Стаття 48 надавала йому виняткове право на обмеження демократичних свобод у разі порушення суспільної безпеки і загрози правопорядку. Уряд на чолі з рейхсканцлером призначався президентом і потребував довіри рейстагу. Значно посиливши централізацію влади, Веймарська республіка зберегла федеративну структуру: Німеччина складалася з 15 республік (земель) і 3 «вільних міст», що користувалися значною автономією. Конституція проголосила демократичні права громадян, свободу слова, друку, зборів, спілок, надала права для діяльності різноманітним організаціям. Веймарська конституція була однією з найдемократичніших у світі.

Влада нацистів і Друга світова війна (1933–1945)

1933 р. — прихід до влади націонал-соціалістів (нацистів), в основі ідеології яких лежав реванш за програш у Першій світовій війні. А. Гітлер стає рейхсканцлером. У 1936–1937 р. був створений військово-політичний блок Німеччини, Японії й Італії.

1938 р. — включення Австрії до складу Німеччини.

1939 р. — окупація чеських земель після Мюнхенської угоди.

1 вересня 1939 р. — напад Німеччини на Польщу — початок II світової війни.

1939–1945 роки — Друга світова війна. Поразка Німеччини від тиску Радянського Союзу, Америки та колишніх союзників.

Повоєнний час (1945–1990)

Через поразку Нацистської Німеччини в 1945 році та з початком Холодної війни в 1947 році країна була розділена між двома геополітичними блоками на східну та західну частини. Мільйони біженців зі східної Європи рушили на захід, зокрема, до Західної Німеччини. З'явились дві нові країни: Федеративна Республіка Німеччина стала парламентською

демократією, членом НАТО, одним із засновників майбутнього Європейського союзу та однією з найбільших економік у світі, натомість, Німецька Демократична Республіка перетворилась на тоталітарну комуністичну диктатуру, сателітом Радянського Союзу. Після краху комунізму в 1989 році відбулось возз'єднання Східної Німеччини до Західної. Досягнення Німеччини в економіці та науці були безсумнівними, але залишалась проблема тривалості повоєнних спогадів, через які європейці ставились до возз'єднаної Німеччини з підозрою.

20 вересня 1949 р. — утворення на території західних окупаційних зон Федеративної Республіки Німеччини (ФРН). 7 жовтня 1949 р. — створення в радянській зоні окупації Німецької Демократичної Республіки (НДР). 1952 р. — у НДР проголошений курс на будівництво соціалізму. 1953 р. — повстання в Східному Берліні й інших містах НДР проти комуністів подавлено радянськими військами.

13 серпня 1961 р. — спорудження «Берлінської стіни» і припинення вільного пересування між Західним і Східним Берліном. До цього дня з НДР на захід втекло до 2 млн осіб.

1970 р. — ФРН підписала договори про визнання східних границь зі СРСР, Польщею і, трохи пізніше, з Чехословаччиною.

1972 р. — обидві німецькі держави прийняті в ООН.

Повоєнний безлад

Людські втрати Німеччини у війні досягали 8 %-10 % від довоєнного населення 69 000 000, або від 5.5 до 7 мільйонів людей. З них 4.5 мільйона військових та від одного до двох мільйонів цивільних. Країною запанував безлад, коли 11 мільйонів гастарбайтерів та військовополонених рушили додому, а на зустріч їм зі сходу рушили 14 мільйонів біженців та солдатів.

На Потсдамській конференції Німеччина була поділена на чотири військові окупаційні зони та позбулась незалежності до 1949 року. Провінції на схід від Одера та Ниси-Лужицької (лінія Одер-Нейсе) були передані Польщі, Литві, та Росії (Калінінградська область); 6.7 мільйона німців з Польщі та 2.5 з Чехословаччини були вимушені переселитись на захід; більшість з них емігрувала одразу по завершенні війни.

Під час кампанії з денацифікації була звільнена, ув'язнена, або страчена більшість представників вищих ешелонів старого режиму, але така доля оминула чиновників середньої та нижчої ланок. Згідно з ялтинськими домовленостями мільйони військовополонених були використані для примусової праці в Радянському Союзі та інших країнах Європи.

У Східній Німеччині Радянський Союз придушив інакомислення та створив чергову поліцейську державу, колишні нацисти часто потрапляли на роботу в Штазі. Радянський Союз вилучив близько 23 % східнонімецького ВВП через репарації; для Західної Німеччини репарації були значно меншими.

В 1945–1946 рр. становище з житлом та забезпечення харчами було поганим, руйнування транспорту, ринків, фінансової системи уповільнювало відновлення. В Західній Німеччині бомбування знищили четверту частину житлового фонду, понад 10 мільйонів біженців зі сходу були розміщені в таборах. Виробництво продуктів харчування в 1946–1948 рр. дорівнювало лише близько 60 % довоєнного рівня, припинились поставки борошна та м'яса зі сходу. Крім того, припинились поставки харчів з окупованих країн, які підживлювали Німеччину протягом війни. Видобування вугілля скоротилось на 60 %, та потягнуло за собою колапс залізниці, важкої промисловості, опалення. Промислове виробництво скоротилось більш ніж на половину та досягло довоєнних рівнів лише наприкінці 1949 року.

Економічна політика союзників спочатку передбачала деіндустріалізацію та розвиток сільського господарства. Промисловість західних окупаційних секторів зазнала невеликих втрат від бомбардувань. Близько 5 % фабрик

були розібрані і вивезені через репарації. Деіндустріалізація стала шкідливою, і США вирішили підтримати створення потужної промисловості в Німеччині для сприяння економічному відновленню в Європі. Сполучені Штати поставляли в 1945–1947 рр. харчі та надали в 1947 р. позику в \$600 мільйонів на відновлення німецької промисловості. В травні 1946 року деіндустріалізація завершилась, частково завдяки наполяганням американських військових. Адміністрація Трумана усвідомила, що економічне відновлення в Європі неможливе без відродження промислової бази в Німеччині. В Вашингтоні було вирішено, що «стабільна, заможна Європа потребує економічного внеску стабільної та продуктивної Німеччини».

Після 1990

3 жовтня 1990 — возз'єднання Німеччини на основі конституції ФРН внаслідок краху комуністичного режиму в НДР і ліквідації цієї країни.

Спочатку, особливо восени 1989, коли впала Берлінська стіна, Німеччину охопила загальна ейфорія. Однак практичні аспекти інтеграції двох різних держав виявилися дуже непростими. Не тільки економіка, але навіть матеріальний стан НДР був значно гіршим, ніж припускали на Заході.

Криза в країні тривала протягом всього правління канцлера Герхарда Шредера (1998–2005). У 2005 вперше в історії Німеччини канцлером стала жінка Ангела Меркель. В липні 2006 країна приймала чемпіонат світу з футболу, що значно підвищило настрій в країні.

2011

Через катастрофу на атомній електростанції в Японії, яка сталась внаслідок землетрусу та цунамі, в Німеччині стали переважати погляди проти атомної енергетики, яка виробляє четверту частину від загального обсягу. У відповідь на зміну суспільних настроїв, канцлер Ангела Меркель оголосила про закриття атомних електростанцій протягом

зовнішньої політики та визначає кандидатури федеральних міністрів. Статус органів державної влади федерації та розподіл завдань і компетенції між федерацією та землями визначаються Основним Законом ФРН.

Засади державного ладу

Центральною характеристикою політичної системи Німеччини є її незмінні **структурні принципи** (*Strukturprinzipien*), до яких належать:

- недоторканість людської гідності, закріплена в ч. 1 ст. 1 конституції, та закріплені в статті 20 конституції принципи
- демократії,
- правової держави,
- федерального устрою (поділ на землі),
- та соціальної держави.

Крім вищезгаданих стаття 20 визначає два інші засадничих принципи — принцип розподілу влади та право німецького народу на опір спробам ліквідації існуючого конституційного ладу.

Німеччина відповідно до закріпленого в ст. 20 конституції принципу федералізму є федеративною державою, кожна земля відповідно має свої органи законодавчої, виконавчої і судової влади. Таким чином під федеральним існує другий — земельний — рівень прийняття політичних рішень.

Ч. 3 ст. 79 конституції забороняє змінювати згадані вище засадничі принципи державного ладу, визначенні в статтях 1 та 20. Усі учасники політичного життя зобов'язані визнавати і підпорядковувати свою діяльність «свободолюбивому демократичному ладу» (*freiheitliche demokratische Grundordnung, FDGO*), визначеному чинним Основним Законом. Основи цього ладу знаходяться під захистом конституції, держави та її інституцій (принцип демократії, готової захистити самої себе — *wehrhafte Demokratie*).

Роль політичних партій в Німеччині є значною і закріплена в ст. 21 конституції. Політичні партії висувують кандидатів на політичні посади, впливають на визначення особового складу керівних органів державної адміністрації, судів та прокуратури.

Елементи прямої демократії в Німеччині на федеральному рівні майже не присутні. Громадяни мають в обмежених рамках можливість брати участь в прийнятті політичних рішень на рівні місцевих громад та земель шляхом місцевих референдумів, але їх результати не мають обов'язкової юридичної сили.

Парламентська демократія

ФРН вважається парламентською демократією, оскільки голова федерального уряду — федеральний канцлер — обирається прямо федеральним парламентом — Бундестагом. На відміну від президентських демократій федеральний президент виконує в Німеччині майже виключно репрезентативні функції. Він не має ані права вето, ані не може де-факто впливати на прийняття рішень щодо персонального складу уряду.

Федералізм

Продовжуючи традицію великих та малих князівств Священної Римської імперії та як протиположність унітарній державі, створеній за часів націонал-соціалістичної диктатури, на вимогу держав-союзників в основу державного устрою ФРН було покладено принцип федералізму — рішення, яке відповідно ч. 3 ст. 79 конституції більше ніколи не може бути піддано ревізії. Створені в 1946 р. на території західних окупаційних зон союзників землі об'єдналися в 1949 р. в Федеративну Республіку Німеччину. На той момент кожна з них вже мала власну конституцію, уряд та систему судів.

Розподіл компетенцій і завдань між федерацією і землями має відбуватися в ідеальній формі згідно з принципом субсидіарності, хоча цей принцип в німецькій конституції й не закріплений. Згідно з цим принципом федерація

переймає тільки ті завдання і компетенції, які вона може виконувати ефективніше, ніж це роблять землі. Але це не слід розуміти так, що федерація може перейняти будь-яку законодавчу компетенцію лише завдяки тому, що змогла успішно аргументувати, що може її ефективніше реалізувати, ніж землі. Більшість законодавчих компетенцій в Німеччині закріплена за федерацією, основними винятками, закріпленими за землями, є поліційне та комунальне право, а також політика в галузі культури та освіти. Окрім того, за землями закріплена велика частина компетенцій щодо організації адміністрації та судочинства. Важливою функцією федерації є функція другого рівня розподілу влади, його ще називають вертикальним розподілом влади. Бундесрат — друга палата парламенту — є представництвом інтересів урядів німецьких земель на федеральному рівні, але не зважаючи на це, Бундесрат залишається конституційним органом федерації, а його права та повноваження визначаються федеральним і аж ніяк не земельним правом.

Система державних органів федерації

Основний Закон — конституція федерації

Конституція ФРН прийнята 23 травня 1949 р. і носить дослівну назву «*Основний Закон для Федеративної Республіки Німеччини*». Назва Основний Закон (*Grundgesetz*) пояснюється тим, що з самого початку документ задумувався як тимчасова конституція, за якою житимуть об'єднанні в ФРН західні землі Німеччини до повного відновлення єдиної німецької держави. Конституційний процес розпочався 1 липня 1948 р. передачею верховним командуванням західних окупаційних зон т. зв. «франкфуртських документів» міністрам-президентам створених на території їхніх зон німецьких земель. В цих документах містилися вимоги створити демократичну, федералістичну систему правління, яка б гарантувала дотримання особистих прав і свобод. Саму розробку проекту майбутньої конституції здійснювала Парламентська рада. Найбільші дискусії викликала при цьому концепція федеративного устрою ФРН. Схвалена Парламентською

радою конституція набрала чинності 23 травня 1949 р. на території тодішньої ФРН. Згідно з тодішніми планами ця конституція мала діяти до повного відновлення німецької державності, але беручи до уваги 40 років її бездоганного функціонування, вона була збережена майже без змін і після вступу колишньої Німецької Демократичної Республіки до складу Федеративної Республіки Німеччина.

Конституція ФРН свідомо розпочинається переліком основних прав і свобод людини та громадянина. Їм посвячені перші 19 статей. В наступних статтях конституція описує основи побудови політичної системи і визначає статус і компетенції органів федерації та суть відносин між ними. Стаття 79 частина 3 захищає недоторканість людської гідності — основи конституційних прав людини — , федеральний устрій та визначені статтею 20 структурні принципи державного ладу ФРН.

Конституція може бути змінена тільки двома третинами голосів депутатів Бундестагу та Бундесрату. Контроль над дотриманням конституції здійснює Федеральний Конституційний Суд.

Глава держави: федеральний президент

Главою держави в ФРН є федеральний президент (*Bundespräsident*). Батьки німецької конституції свідомо відвели федеральному президенту відносно слабку роль в політичній системі Німеччини, щоб відмежувати його пост від подібного посту рейхспрезидента (*Reichspräsident*) у Веймарській республіці, і наділили його переважно репрезентативними та формальними повноваженнями. Його політична роль обмежена функцією надпартійного, націленого на політичний компроміс арбітра. Але навіть ця функція значно послаблена на практиці, прикладом тут є дострокове припинення повноважень Бундестагу у 1982 році, коли федеральний президент виконав тільки побажання задіяних політиків, які були справжніми ініціаторами припинення повноважень парламенту. Найефективнішим засобом, яким федеральний президент може досягти деякого політичного ефекту, є його

звернення і промови, через які він втручається в політичні дискусії або навіть ініціює в політикумі дискусії з певних тем.

Федеральний президент обирається Федеральними зборами на п'ять років і може бути один раз переобраним на наступний термін.

Законодавча влада федерації

Органи законодавчої влади федерації беруть участь в ухваленні федеральних законів та здійсненні контролю за виконанням федерального бюджету. До органів законодавчої влади федерації відносяться Бундестаг та Бундесрат. Проте, не зважаючи на два органи, що беруть участь в законодавчому процесі, ФРН не слід сприймати, як це часто помилково робиться, як країну з типовою двопалатною системою як США чи Велику Британію. Власне парламентом є тільки Бундестаг, що обирається на загальнонімецьких виборах, його депутати володіють вільним представницьким мандатом від німецького народу. Депутати Бундесрату мають т. зв. імперативний мандат від урядів федеральних земель, тобто вони зобов'язанні виконувати вказівки земельних урядів, інтереси яких вони представляють на федеральному рівні. Окрім того, Бундесрат і Бундестаг мають різні повноваження і роль в законодавчому процесі, тому Бундесрат не можна розглядати як повноцінну другу палату парламенту.

Бундестаг

Бундестаг схвалює федеральні закони, обирає федерального канцлера, а також, як частина Федеральних зборів, федерального президента, здійснює контроль за виконанням федерального бюджету, контролює діяльність федерального уряду, приймає рішення про використання збройних формувань Бундесверу, утворює комітети для підготовки законопроектів, здійснює контроль за діяльністю німецьких спецслужб.

Німецька конституція визначає, що депутат Бундестагу не пов'язаний при голосуванні чи інших діях ні до вказівок своєї партії, ні до якоїсь іншої групи

впливу, однак в парламентській практиці спостерігається сильний вплив фракційної дисципліни. Депутати однієї партії, як правило, погоджують перед голосуванням по кожному законопроекті свою поведінку при голосуванні. Відхилення від домовленої поведінки при голосуванні можуть мати внутрішньопартійні наслідки для окремого депутата, оскільки повторне проходження в парламент його кандидатури в великій мірі залежить від підтримки його партії. Підтримання фракційної дисципліни є основним завданням голови фракції партії в Бундестазі.

Бундесрат

Депутати Бундесрату на відміну від депутатів Бундестагу призначаються урядами федеральних земель, а не обираються німецьким народом на загальних виборах. Тому Бундесрат є постійно діючим органом в той час, як повноваження Бундестагу обмежені чотирирічною каденцією. Розподіл голосів в Бундесраті змінюється тільки в зв'язку зі зміною складів земельних парламентів і створених в них урядових коаліцій, оскільки вибори в окремих землях не збігаються у часі ні між собою, ні з виборами до Бундестагу. Тому в Бундестазі та Бундесраті не виключеною є можливість створення протилежних більшостей.

Бундесрат не є типовим органом законодавчої влади, його було створено для забезпечення участі федеральних земель в законодавчому процесі в тих частинах, які стосуються їх компетенцій. Бундесрат бере участь в підготовці всіх законів, але його вето може бути подолане Бундестагом, якщо відповідний закон не визначений конституцією як такий, що потребує обов'язкового підтвердження Бундесратом.

Кожна земля отримує в Бундесраті в залежності від числа її жителів від 3 до 6 голосів, депутати однієї землі в Бундесраті можуть голосувати тільки однаково. Якщо партії, які входять в земельний уряд, не можуть погодитися на спільне голосування з якогось законопроекту в Бундесраті, то представники землі, як правило, утримуються від голосування по цьому

законопроекту. Де-факто таке утримання прирівнюється до голосування через «ні». При виникненні конфлікту між Бундесратом і Бундестагом включається спільний Погоджувальний комітет.

Засідання Бундесрату веде президент Бундесрату. В визначеному конституцією порядку заступництва глави держави — федерального президента — президент Бундесрату стоїть на другому місці, тобто у випадку дострокового припинення повноважень федерального президента функції глави держави тимчасово виконує президент Бундесрату. Президентство в Бундесраті переходить щопівроку у встановленому порядку від однієї землі до іншої.

Виконавча влада федерації

Функцією виконавчої влади в ФРН є виконання законів та постанов держави. Залежно від окремих норм законів органи виконавчої влади можуть діяти в певних межах на власний розсуд. Будь-який адміністративний акт, тобто конкретна дія конкретного органу виконавчої влади відносно певного громадянина, може бути оскаржена останнім в адміністративному суді. Органи виконавчої влади при виконанні своїх функцій зобов'язані дотримуватися конституції. Кожному громадянину гарантовано право після вичерпання всіх юридичних можливостей звернутися в окремому випадку з конституційною скаргою до Федерального Конституційного Суду, якщо він вважає, що дії якогось органу виконавчої влади порушують його конституційні права.

Органами виконавчої влади на федеральному рівні є, наприклад, федеральний уряд (федеральний канцлер і федеральні міністри), федеральні органи державної адміністрації та їх посадові особи, Федеральна поліція, Федеральне бюро з захисту конституції, Бундесвер, Зовнішньополітичне відомство. Федеральний канцлер та федеральні міністри становлять разом федеральний уряд

Федеративної Республіки Німеччина, розповсюдженою назвою є ще «федеральний кабінет».

Федеральний канцлер

Федеральний канцлер є главою федерального уряду Федеративної Республіки Німеччини. Федеральний канцлер обирається депутатами Бундестагу. За федеральним канцлером таким чином стоїть абсолютна більшість голосів депутатів Бундестагу, яка виникає, як правило, через створення декількома партіями коаліції. Цю більшість називають ще «канцлерською більшістю». Федеральний канцлер призначає і звільняє міністрів, згідно з конституцією йому належить т. зв. директивна компетенція, тобто право визначати засади політики уряду на рівні федерації. До закінчення відведеної каденції федеральний канцлер може бути усунутий зі свого поста тільки через конструктивний вотум недовіри, тобто через утворення нової урядової більшості в Бундестазі і обрання нового канцлера. Зі свого боку федеральний канцлер через вотум довіри, тобто питання про довіру його кандидатурі зі сторони урядової коаліції, може достроково припинити повноваження Бундестагу. Непідтверджений вотум довіри канцлеру означає, що діюча урядова коаліція не є дієздатною, у той же час в парламенті немає іншої більшості, для створення нового уряду і переобрання канцлера через конструктивний вотум недовіри. У такому випадку федеральний канцлер просить федерального президента достроково припинити повноваження Бундестагу поточної каденції і призначити нові вибори.

Федеральний канцлер вважається в ФРН одним з центрів політичної влади. Опираючись на більшість в Бундестазі він може значно впливати на формування федерального законодавства. Але зважаючи на значну роль Бундесрату в законотворчому процесі та пропорційну систему виборів, яка веде до проходження в парламент більшої кількості партій та формування уряду тільки через утворення коаліції в парламенті, позиція канцлера на

практиці є значно послабленою і її не слід порівнювати з тим обсягом повноважень, які наприклад має прем'єр-міністр Великої Британії. Особливо це видно у випадку утворення різних більшостей в Бундестазі та Бундесраті. В такому випадку федеральний канцлер вимушений при реалізації своєї політики йти на великі компроміси з партіями опозиції для забезпечення проходження закону через Бундесрат (при законах, що підлягають обов'язковому підтвердженню через Бундесрат).

Федеральні міністерства

Завданням федеральних міністерств є організація державної адміністрації на федеральному рівні. Політичне керівництво федеральним міністерством здійснює відповідний федеральний міністр. Координацію окремих напрямків діяльності міністерства здійснюють державні секретарі, разом з міністром вони належать до керівництва міністерства. Державні секретарі становлять проміжну ланку між політичним керівництвом в особі міністра та бюрократичним апаратом міністерства і підпорядкованих йому органів державної адміністрації. Бюрократична робота здійснюється в міністерстві окремими рефератами, на чолі кожного реферату стоїть керівник реферату. Декілька рефератів міністерства об'єднуються в відділ, який очолює начальник відділу, який і несе політичну відповідальність за роботу свого відділу. Державні секретарі та начальники відділів належать до категорії державних службовців з політичним статусом, тобто на відміну від звичайних державних службовців, законодавчо захищених статусом державного службовця, можуть бути у будь-який момент достроково відправлені урядом у відставку. Сам федеральний міністр статусу державного службовця не має, його посада є посадою політичною, а не посадою державної служби.

Не зважаючи на те, що керівництво міністерств визначається політиками, на практиці в Німеччині спостерігається відносна автономність діяльності бюрократичного апарату міністерства та підпорядкованих йому органів

державної адміністрації. Політики не можуть необмежено ігнорувати думку та волю професійних державних службовців на вищих щаблях державної адміністрації (керівників рефератів міністерств). Можливості міністра вжити санкцій по відношенню до окремої посадової особи сильно обмежені законодавством про державну службу. Окрім того, великій кількості професійних державних службовців кореспондує незначна кількість політичних керівників міністерств та державної адміністрації. Тому в Німеччині у порівнянні з іншими країнами слабо виражений політичний контроль за федеральною державною адміністрацією. Це має особливе значення в тому контексті, що більшість законопроектів готується в федеральних міністерствах. У більшості випадків вплив політики на їх конкретне формулювання проявляється у дуже пізніх стадіях і в незначному обсязі.

Кількість федеральних міністерств та міністрів та обсяг їхніх компетенцій визначає федеральний канцлер. Здебільшого партії домовляються про це під час коаліційних переговорів, а також визначають особистий склад політичного керівництва міністерств — кандидатури федеральних міністрів та державних секретарів. У цей час в ФРН існує 15 федеральних міністерств.

Тема 4. Освіта, наука та дослідження в Німеччині

Німеччина має чотириступеневу систему освіти: початкова, двоступенева середня освіта та вища освіта. 10-річна шкільна освіта є обов'язковою, загальною та безкоштовною.

Система освіти в Німеччині лише у найважливіших питаннях регулюється державою (на федеральному рівні). Найбільші повноваження у розвитку і регулюванні освіти має не держава в цілому, а окремі федеральні землі. Це призводить до розбіжностей та відмінностей систем освіти в 16 землях.

Відрізняється від української шкала оцінювання роботи учнів та студентів: що «менша» оцінка, тим вона краща, вища. В Німеччині існують оцінки від «1» (відмінно/*sehr gut, ausgezeichnet*) до «6» (погано, незадовільно/*mangelhaft*), причому можливі проміжні оцінки типу 1,1; 2,5; 4,3 і так далі.

Загальні засади системи шкільної освіти.

Згідно з статтею 7 Основного закону Німеччини вся система освіти знаходиться під наглядом держави. На підставі федерального устрою ФРН повноваження в галузі освіти розподілені між федерацією і землями. Переважна частина повноважень, особливо, що стосується законодавчої діяльності та управління, належить федеральним землям, особливо у галузі шкільної освіти. Цим зумовлюється, наприклад, різноманіття щодо тривалості навчання, навчальних програм та вимог у різних федеральних землях. Основні засади системи освіти є єдиними для всіх федеральних земель. А це насамперед такі:

- 1) Шкільна освіта є обов'язковою для осіб від 6 до 18 років, тобто на період загалом у 12 років.
- 2) Відвідування всіх громадських шкіл є безкоштовним
- 3) Підручники надаються учням почасти безкоштовно, почасти – у тимчасове використання

4) Викладання релігії входить в шкільний курс і є звичайною дисципліною. Починаючи з 14-річного віку учні самі можуть вирішувати, чи будуть вони брати участь в уроках релігії. Замість нього може буде запропонований урок з етики.

Дитячий садочок

Дитячий садок є німецьким винаходом, який перейняли інші держави (навіть в англійській мові навіть запозичене саме слово). Дитячий садок не належить до державної шкільної системи, тому відвідування садочка є справою добровільною. Організаторами дитячих садочків є здебільшого благодійні товариства, церковні общини, а також великі підприємства, які можуть собі дозволити утримувати дитячий заклад. Переважно діти знаходять у садку лише в першій половині дня, а після обіду перебувають знову у сім'ї. Так звані «цілоденні» садки є небагато чисельними, і отримати місце у них дуже складно. Перебування дитини для сім'ї з середнім достатком буде коштувати від 400 до 1500 євро на рік в залежності від регіона.

В центрі виховної роботи стоїть соціальне навчання з метою виховання свідомої, самостійної і здатної до спілкування особистості. Однак найбільший акцент робиться на розвиток індивідуальності кожної дитини. Так, кожна дитина має змогу (і для цього створюються всі умови) займатися своєю улюбленою справою: гратися, малювати, ліпити. В приміщенні обладнуються такі куточки чи столи за інтересами: дитина розвивається через самопізнання, має завжди можливість вибору.

Шкільна освіта

Після досягнення шестирічного віку усі діти відвідують **початкову школу (Grundschule)**. Загалом навчання в ній триває 4 роки, а в деяких землях - 6 років. Тут діти ще багато граються, в перші 2 роки ще не отримують оцінок, а загальну характеристику успішності. П'ятий і шостий клас утворюють фазу спостереження і орієнтації в процесі наступного навчання – т.з. «рівень для орієнтації».

Близько чверті дітей після закінчення початкової школи відвідують **головну школу (Hauptschule)**, вона дає учням загальну освіту. Після навчання тут 9 або 10 років (разом з початковою школою та рівнем для орієнтації), учні як правило починають професійну освіту і відвідують при цьому щонайменше до 18 років професійну школу). Загалом престиж основної школи дуже впав, особливо за останні десятиліття. Багато таких шкіл, особливо у великих містах, навчають дітей мігрантів і на перервах тут спілкуються не німецькою, а турецькою, арабською ... У багатьох учнів є проблеми не лише з навчанням, але й дисципліною.

Реальна школа займає проміжне місце між головною школою та гімназією та надає учням розширену загальну освіту. Навчання в ній триває до 10-го класу і закінчується здобуттям середньої освіти, що дає право до вступу до шкіл підвищеного типу, напр.. спеціалізованих професійних чи фахових шкіл, де учні здобувають певний фах у середній ланці народного господарства або на громадській службі. Близько 35 % усіх учнів орієнтовані на здобуття середньої освіти у реальній школі. Більшістю батьків та їхніх дітей вона розглядається як альтернатива навчанню в головній школі.

Найвищу позицію серед середніх шкіл займає **гімназія** з дев'ятирічним терміном навчання (з 5-го по 13 клас). Вона дає учням поглиблену загальну освіту. Три останні роки - 10-13 класи називається вищим гімназіальним рівнем, тут звичайні класи замінюються системою курсів. Деякі предмети у гімназії є обов'язковими для вивчення, однак тут надаються також широкі можливості індивідуального вибору предметів та курсів. Шкільні предмети підпорядковані певному напрямку: існують гуманітарно-мистецький, соціологічно-суспільствознавчий та математично-природознавчо-технічний напрямки. Окрім визначених обов'язкових предметів у межах кожного рівня обов'язковою сферою є вивчення релігії та заняття спортом. Закінчується вищий гімназіальний рівень випускними іспитами (абітурою), що проходять з чотирьох предметів. Після складання випускних іспитів учень отримує «атестат зрілості для вступу до вузу». Спеціальних вступних іспитів до

вищих учбових закладів немає. Однак, через велику кількість претендентів та недостатню кількість студентських місць, при прийомі на навчання з деяких спеціальностей існують обмеження. Критеріями відбору є насамперед середня оцінка у атестаті зрілості та тривалість очікування після закінчення школи.

Ще одним типом середньої школи є **загальна школа**. Називається вона так, тому що об'єднує з педагогічного і організаційного боку усі 3 типи школи: головну, реальну школу, а також гімназію. Тобто тут навчаються діти від 5 по 13 клас. Після певного класу 9 чи 10 вони можуть закінчувати школи, вступаючи до професійних чи фахових шкіл, або можуть навчатися далі і в 11-13 класах, робити тут абітуру і готуватися до вступу у вуз, навчання в старших класах загальної школи відбувається, як в гімназії.

Учителі.

Для кожного типу шкіл спеціально готують вчителів. Для всіх необхідною передумовою є завершена вища освіта в університеті або вищій педагогічній школі. Майбутні вчителі початкової або головної школи навчаються в основному 6 семестрів (рівень бакалавр). Триваліше навчання вимагається, напр., для реальних, загальних шкіл та гімназій. Всі кандидати на посаду вчителя повинні після навчання скласти Перший державний іспит. Після нього 2 роки триває педагогічно-практична освіта в навчальних закладах (рефендаріат), яка закінчується складанням Другого іспиту, який дає право вчителю стати державним службовцем.

Професійне навчання

В Німеччині постійно зростає кількість абітурієнтів, все більше випускників вирішують продовжити навчання у вищих учбових закладах, в той час, як частка професійного навчання стагнує. У галузі промисловості сьогодні бракує професійних кадрів.

Той, хто обирає професійне навчання, проходить навчання в «подвійній системі», тобто шляхом поєднання практичного навчання на підприємстві з теоретичним навчанням в професійній школі (2 дні на тиждень). На уроках

крім загальноосвітніх предметів викладається та частина професійно-теоретичних знань, які учень може вивчити тут краще, ніж на підприємстві. Професійна школа є обов'язковою для тих молодих людей, які ще не досягли 18-річного віку і не відвідують ніяких інших шкіл.

Вищі навчальні заклади

У ФРН існує 372 вищих навчальних закладів, в яких навчається близько 2 мільйонів студентів. Вищі навчальні заклади (за винятком приватних чи церковних) є закладами федеральних земель. Держава ж регулює загальні принципи системи вищої освіти, а також бере на себе левову частку у фінансуванні вищих навчальних закладів. Однак університети мають відносну автономність в управлінні, в рамках законів вони створюють власний статут. Вищим навчальним закладом керує штатний ректор або президент, який обирається на кілька років.

У Німеччині є 3 типи вищих навчальних закладів:

Університети або прирівнювані до них вузи (технічні університети, педагогічні чи медичні вищі навчальні заклади), які орієнтовані перш за все на науку і дослідження,

Фахові вищі школи, які пропонують скорочені терміни навчання (6-8 семестрів) і є практично орієнтовані,

Художні та музичні вищі школи.

Більшість німецьких вищих навчальних закладів є державними і фінансуються державою, поряд з цим є приватні університети (переважно у невеликих містах), а також такі, що підтримуються церквами.

Донедавна навчання у державних ВНЗ було безкоштовним, але зараз університети, особливо престижні, вимагають оплати за навчання в розмірі до 500 євро на семестр.

Деякі студенти можуть розраховувати на державну допомогу для здобуття освіти, якщо вони не мають інших засобів для існування та навчання, тобто тут мається на увазі доходи їхніх батьків. Половина суми виплачується у

вигляді стипендії, інша половина – як кредит, який треба повернути протягом 5-ти років.

Проте більшість студентів – більш ніж 60% - віддає перевагу поєднанню навчання в університеті і роботи, щоб заробити на навчання та життя.

Німецькі вищі навчальні заклади у цифрах:

Найстаріші німецькі університети:

Університет Хайдельберг – засновано 1386 року

Університет Лейпциг Університет – 1409

Університет Росток – 1419

Єдиний заочний університет – у Хагені, в якому навчається більше 55 тис студентів.

Найбільші університети (за кількістю студентів):

Університет Кьольн – 45600 студентів

Університет Людвіга-Максимальяна у Мюнхені – 44200 студентів

Університети Мюнстера та Гамбурга – по 39000 студентів.

Подальша освіта у Німеччині. Система народних університетів.

Ще одним сектором освіти поруч зі шкільною, професійною та вищою освітою є навчання для дорослих. Щороку бл. 10-мільйонів громадян у Німеччині використовують численні пропозиції щодо продовження навчання. Постійне навчання просто необхідне у сучасному високотехнологічному світі, бо вимоги на робочому місці постійно змінюються. Чимало людей змушені протягом життя змінювати роботу, нарешті подальше навчання є важливим фактором організації дозвілля. З цією метою у Німеччині були організовані н.з. народні університети (ще наприкінці 19-го сторіччя за скандинавським зразком). Народні університети, а їх зараз нараховується близько 1000 по всій Німеччині) пропонують безліч різноманітних курсів – від мовних, курсів з астрономії, різних видів мистецтва, курсів східної медитації до вузькопрофесійних курсів з різних галузей. Організаторами народних університетів є місцеві громади, фінансуються вони частково федеральними землями, частково общинами, і

на 1/3 самими учасниками. Цим пояснюється доступність народних університетів для всіх бажаючих.

Цікаві факти про Німеччину

- У багатьох людей Німеччина асоціюється з пивом. І не даремно. У цій країні налічується близько півтори тисячі пивоварень, в яких розливається понад 5 тисяч сортів напою.
- Жити в орендованому житлі в Німеччині – норма. Три чверті населення мешкають в орендованих квартирах і будинках. У орендованому житлі живе навіть найбільш забезпечене населення. Це пов'язано з тим, що німці не витрачають більше 30 хвилин, аби дістатися на роботу. При зміні роботи відразу переїжджають на іншу квартиру, чим ближче до місця роботи.
- Виселити навіть не платившого за житло мешканця в Німеччині вкрай складно.
- Все, що відноситься до необхідного, в Німеччині дуже дешево. Все, що відноситься до зручності і капризів – дорого.
- Німці — книголюби. Ця країна входить до трійки держав, де високий рівень друкарства. Причому самою «начитаною» верствою населення є молодь віком від 14 до 19 років.
- Практично всі поліцейські машини в Німеччині – фірми “Мерседес”.
- У Німеччині дуже добре дотримуються санітарні норми. Вам не потрібно турбуватися, наприклад, про якість з’їденого напівсирого шматочка м’яса.
- Якщо у вас боргів навіть на півмільйона, достатньо заявити про своє банкрутство і вас зобов’язують знайти постійну роботу, залишать вам на життя близько тисячі євро і менше, ніж через 10 років, борги ваші будуть списані.
- Якщо на питання: “Як пройти туди-то?” – Вам посміхнуться, дістануть айфон, подивляться навігацію і, пояснивши як пройти, запропонують підвезти вас на машині – ви в Німеччині.

- Ремонт чого завгодно в Німеччині настільки дорогий, що найчастіше простіше купити нову річ.
- У Німеччині є близько п'яти тисяч сортів пива, 1 500 видів ковбас, 300 видів хліба і близько 500 видів різної мінеральної води. Кожен третій пивоварний завод світу розташований в Баварії.
- Штраф за зірвану квітку становить близько 650 євро.
- Німці дуже уважні до свого здоров'я і до того, що вони їдять і п'ють. В Німеччині є негласне правило – чим продукт корисніший, тим він дорожчий. Біо-магазини досить популярні. Ціни там в середньому на 30 відсотків вищі, ніж у звичайному магазині.
- Налічується близько 60 діалектів офіційної німецької мови.
- Найдовше слово в німецькій мові: «Donaudampfschiffahrtselektrizitätenhauptbetriebswerkbauunterbeamtengesellschaft» (79 букв). Як не дивно, це слово щось означає!
- Майже 70% німецьких доріг не мають обмеження швидкості.
- Німці займають другу сходинку пивного рейтингу: на душу тут припадає близько 130 літрів пива в рік! Недосяжним лідером рейтингу є населення Чехії. Тут в середньому випивають понад 160 літрів цього чудового напою.
- У Німеччині дуже уважні до того, як власники ставляться до домашніх тварин. Якщо навіть сліпий інвалід погано поводить себе зі своїм собакою-поводирем, то собаку у нього відберуть.
- Німеччина остаточно виплатила репарації за Першу світову війну лише в 2010-му. Переважна більшість німців страшно комплексує з приводу нацистського минулого Німеччини. Почуття провини за події Другої світової війни виховуються у них з раннього дитинства. У Німеччині за намальовану на стіні свастику можна отримати тюремний термін.
- Німеччина є одним з найбільших виробників автомобілів, у 2014 році було продано понад 3 мільйонів машин. Найбільш популярними брендами у 2014 році стали Volkswagen, Mercedes, Audi і BMW. Volkswagen Golf

залишається однією з найбільш продаваних моделей в світі, в 2014 році було продано 520 958 автомобілів цієї марки.

Тема 5. Німецька мова та її варіанти

Німецька мова (*Deutsch, deutsche Sprache*) — германська мова індоєвропейської мовної сім'ї. Державна мова у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні, Люксембурзі та Бельгії. Одна з офіційних мов ЄС. Рідна мова німців та німецьких етнічних менших Європи. Має понад 120 мільйонів носіїв. Близька до нідерландської, данської, шведської, норвезької, англійської. Використовує на письмі німецьку абетку на основі латинської. Головна мова філософії і науки в XIX — першій половині XX ст., через що її переносно називають мовою Гете, Канта, Гегеля. Одна з найбільш популярних європейських мов нарівні з англійською, іспанською, італійською та французькою. Нею написана друга за величиною після англійської кількість наукових праць, художніх творів та публіцистичних текстів.

Як офіційна головна мова

- Німеччина (близько 81 млн носіїв)
- Австрія (7,5 млн носіїв)
- Ліхтенштейн

Як одна з офіційних мов

- Бельгія (поряд з французькою та нідерландською)
- Італія (на рівні регіону Південний Тіроль, поряд з італійською; близько 300 тис. носіїв)
- Люксембург (близько 300 тис. носіїв; використовується нарівні з люксембурзькою та французькою)
- Швейцарія (75 % німецька, 4-6 млн носіїв, використовується нарівні з французькою, італійською та ретороманською)

Як мова національних меншин

Рівень знання німецької мови в ЄС та Швейцарії

- Бразилія — 1 900 000
- США — 1 483 100
- Франція — 1 200 000
- Росія: Європейська частина — 75 000, Сибір — 767 300
- Казахстан — 358 000
- Аргентина — 300 000
- Парагвай — 200 000
- Польща — 173 000
- Австралія — 150 000
- Чилі — 150 000
- Угорщина — 145 000
- Канада — 128 350
- Румунія — 70 000
- Чехія — 50 000
- Нідерланди — 47 775
- Україна — 38 000
- Намібія — 30 000
- Данія — 20 000
- Словаччина — 12 000
- Хорватія — 11 000
- Молдова — 7300
- Латвія — 3780
- Естонія — 3460
- Литва — 2060

Варіанти мови

Діалекти

Нижньонімецькі діалекти

Середньонімецькі діалекти

Південнонімецькі діалекти

Усі німецькі діалекти належать до західногерманського діалектного континууму, до якого входить також нідерландська мова. На території сучасних Німеччини, Австрії, Швейцарії, Люксембурга, Ліхтенштейна, Італії і Нідерландів вирізняють три великі групи діалектів: нижньонімецькі (*Niederdeutsch*), середньонімецькі (*Mitteldeutsch*) і південнонімецькі (*Oberdeutsch*), причому останні дві групи прийнято розглядати у складі верхньонімецьких діалектів, мовним кордоном яких на півночі є Бенратська межа Лінія Бенрат. Окремі діалекти та мовні варіанти, що входять в кожен з цих груп, мають окрім географічних також мовні відмінності, що виникли під впливом багатьох чинників: культурних, географічних та історичних. Свої особливості у фонетиці і лексиці мають австрійський та швейцарський варіанти, для яких характерні інша артикуляція початкових *p*-, *t*-, *k*-, вживання в мові іноземних слів, австріцизмів і гельвецізмів та інші особливості, не характерні для німецької мови Німеччини.

Нижньонімецькі діалекти

Нижньонімецька група діалектів (*Niederdeutsch, Plattdeutsch*) поширена на півночі Німеччини і в східній частині Нідерландів. Ніжньофранкські діалекти зазвичай виділяють (як діалекти нідерландської мови) в окрему групу. У списку наведено всі великі діалекти цієї групи без розрізнення області їхнього поширення. Нижньосаксонські, які також називають західно-нижньонімецькими, і східно-нижньонімецькими діалектами, об'єднуються поняттям нижньонімецька мова. Західні діалекти цієї мови відрізняються від східних насамперед у історичному контексті, оскільки мови сходу певний час зазнавали потужного впливу слов'янських мов. Деякі діалекти східно-нижньонімецького простору перетинаються з східно-середньонімецькими діалектами.

- **Ніжньофранкський** (*Niederfränkisch*^[del])

* Голландський (*Holländisch*)

- * Брабантський (*Brabantisch*)
- * Фламандський (*Flämisch*)
- * Лімбургійська (*Limburgisch*)
- * зеландські (*Seeländisch*)
- * Нижньорейнський (*Niederrheinisch*)
- **нижньосаксонський** (*Niedersächsisch*)
  - * Вестфальський (*Westfälisch*)
  - * Остфальський (*Ostfälisch*)
  - * Північно-нижньосаксонський (*Nordniedersächsisch*)
- **Східно-нижньонімецький** (*Ostniederdeutsch*)
  - * Марксько-бранденбурзький (*Märkisch-Brandenburgisch*)
  - * Мекленбурзько-померанський (*Mecklenburgisch-Vorpommersch*)
  - * Задньопомеранський (*Hinterpommersch*)
  - * Ніжньопрусський (*Niederpreußisch*)

Середньонімецькі діалекти

Середньонімецька група діалектів поширена в середній частині Німеччини, причому область її розповсюдження являє собою вузьку смугу, що відокремлює нижньонімецький діалекти від південнонімецьке. Середньонімецькі діалекти, як і північна група, діляться на дві частини — західну і східну. Західна здебільшого включає франкські діалекти, що тривають до південнонімецького простору. У східній частині переважають тюрінзько-верхньосаксонські діалекти, що займають великі території на захід від лужицької діалектної групи.

- **Західно-середньонімецькі** (*Westmitteldeutsch*)
  - * Середньофранкський (*Mittelfränkisch*)
  - * Рейнсько-франкський (*Rheinfränkisch*)
  - * Гессенський (*Hessisch*^l)

- **Східно-середньонімецькі** (*Ostmitteldeutsch*)

- * Берлінсько-бранденбурзький

- * Лужицький (*Lausitzisch*)

- * Тюрінгсько-верхніосаксонський

- ** Саксонський (верхніосаксонський) (*Obersächsisch*, вкл.: “*Meißenisch*, частково “*Osterländisch*)

- * Сілезький (*Schlesisch*)

- * Верхньопрусський (*Hochpreußisch*)

Південнонімецькі діалекти

Південнонімецька група діалектів поширена в південній частині Німеччини, в Швейцарії та Австрії. Північна частина південнонімецького простору охоплена східно- і південнофранкськими діалектами, що належать до великої групи франкських діалектів, продовжуються на північно-заході до Нідерландів та Бельгії. Відповідно, західну і східну частину займають дві найбільші групи — алеманські і баварські діалекти

- **Верхньофранкський** (*Oberfränkisch*)

- * Східно-франкський (*Ostfränkisch*)

- * Південно-франкський (*Südfränkisch*)

Алеманський / Швейцарський (*Alemannisch / Schweizerdeutsch*)

- * Швабський (*Schwäbisch*)

- * Ніжньоалеманський (*Niederalemannisch*)

- * Верхньоалеманський (*Hochalemannisch*)

- * Гірськоалеманський (*Höchstalemannisch*)

Баварський (*Bairisch*)

- * Північно-баварський (*Nordbairisch*)

- * Средньобаварський (*Mittelbairisch*)

- * Південно-баварський (*Südbairisch*)

Під **різновидом мови** (нім. *Varietät*) у загальному сенсі розуміють функціонуючу в певний час, в певному місці і в певній групі людей варіант мови, має деякі відмінності від інших варіантів. Інакше кажучи, будь-яка мова (в силу своєї неоднорідності, плюрицентричності) можна розділити на складові його великі варіанти, що характеризуються особливостями фонетики, граматичної будови, лексики та слововживання.

У німецькому мовознавстві під виразом «різновид мови» у вузькому сенсі прийнято розуміти національні мовні варіанти (*Staatsvarietät*) з урахуванням їх належності до певних діалектів. У широкому сенсі до різновидів німецької мови можна зарахувати всі варіанти, включаючи власне стандартна німецька мова, побутово-розмовні форми, національні варіанти, діалекти і групи діалектів, соціо- і регіолекти, контактні мови і т. д.

Літературна мова

У всіх німецькомовних країнах визнана стандартна (літературна) німецька мова (*Standarddeutsch, deutsche Literatursprache*), який в залежності від країни має власні особливості. Саме цей варіант увазі, коли говорять про німецькою мовою. Поняття «стандартна мова» (*Standardsprache*) і «літературна мова» (*Literatursprache*) нерівнозначні, однак розглядаються як синоніми, якщо мова йде про позначенні єдиної мови всіх носіїв німецької мови.

Стандартна мова — це кодифікована мова, для якої характерні чіткі правила. У цьому ключі поняття «стандартна німецька», званий також високонімецьким, і «стандартний варіант» збігаються, оскільки і те, і інше означає нормований німецьку мову по відношенню до його ненормованим діалектів або побутово-розмовних форм. Літературна мова — це мова літератури, тому дане поняття слід відносити виключно до письмової мови німецької літератури. Зовсім інше значення надається поняттю загальнонімецької мови (*Gemeindeutsch*), яка позначає мову для всіх без винятку німецькомовних країн безвідносно до особливостей його вживання в кожній з них. Різноманітність термінології, що позначає форми німецької

мови, часто викликає плутанину, так як кожен лінгвіст розуміє їх по-своєму або вкладає в кожне поняття свій вузький зміст.

Національні варіанти

Німецька мова у кожній країні має власні особливості вживання. Так, у південно-мовному просторі швейцарці німецькомовних кантонів використовують власний швейцарський варіант (*Schweizer Hochdeutsch*), що сформувався під впливом алеманських діалектів. Для нього характерне використання гельвіцизмів. В Австрії з часом сформувався австрійський варіант німецької мови (*Österreichisches Deutsch*), що має також власні фонетичні та лексичні особливості, зокрема — наявність австріцизмів. До обох варіантів зазвичай застосовується поняття «національний варіант».

Найбільше число різновидів зосереджено в Федеративній республіці Німеччини, на території якої розташовані всі три діалектні групи (південнонімецька, середньонімецька, нижньонімецька), а також нижньофранкські діалекти на північному заході, на кордоні з Нідерландами. Єдиної мови для всіх німців з одними тевтонізмами не існує, однак для позначення німецької мови в Німеччині часто вживають поняття бундесдойч (*Bundesdeutsch*).

Також власні варіанти німецької мови поширені в Ліхтенштейні, Люксембурзі, Східній Бельгії, Південному Тіролі. Однак через відсутності норм або з інших причин їх не відносять до самостійних варіантів. За Аммону, кожен з варіантів цих країн формувался у власному середовищі, ввібрав в себе специфіку життя кожного народу, піддавався впливу різних мовних і соціальних чинників, що призвело до відносної відособленості варіантів один від одного, а також до складнощів у взаєморозумінні носіями діалектів та варіантів один одного.

Австрійський варіант

Нормування австрійського варіанту сталося в 1951 році з появою Австрійського словника, хоча реальні відмінності між німецьким в Німеччині та німецьким в Австрії з'явилися ще в XVIII столітті і, мабуть, розвивалися при Габсбургах. Вперше увагу на це звернув лінгвіст Йоганн Зігмунд Попович. Після відділення Австро-Угорщини тенденції до посилення мовного сепаратизму зросли, і їх не змогли зупинити проходили двічі (в 1876 і в 1901) орфографічні конференції. Незважаючи на те, що Австрійська конституція в ст. 8 не вказує на права варіанти, його реальне поширення досить широко.

Швейцарський варіант

На відміну від австрійського варіанту, швейцарський займає ще більш сильні позиції, так як сфера його вживання значно ширше. Варіант використовують як у розмовній, так і на письмі (зокрема, в ЗМІ, рекламі та управлінні). Вважається, що варіант розвивався з швейцарського діалекту, який, у свою чергу, є одним з алеманнських діалектів. Свою роль у розвитку варіанти відіграли запозичення. Варто також зауважити, що (як і у випадку з австрійським варіантом) статус швейцарського варіанту не закріплений у ст. 70 Конституції.

Бундесдойч

Від австрійського та швейцарського варіантів виразно відрізняється варіант німецької мови в Німеччині, званий «бундесдойч». У повсякденному сенсі ця назва означає «німецький федеральний», тобто німецька мова ФРН. До возз'єднання Німеччини в 1990 році бундесдойч протиставлявся також мови в НДР, для якого були характерні власні лексичні особливості.

Діалекти

Під різновидом мови (нім. *Varietät*) у загальному сенсі розуміють функціонуючу в певний час, в певному місці і в певній групі людей варіант мови, має деякі відмінності від інших варіантів. Інакше кажучи, будь-

яка мова (в силу своєї неоднорідності, плюрицентричності) можна розділити на складові його великі варіанти, що характеризуються особливостями фонетики, граматичної будови, лексики та слововживання.

Істотним критерієм діалекту є його обмеженість ізоглосами, що відрізняє його від національного варіанта, межі якого — територіально-політичні. Діалект має власне поділ, незалежно від країни поширення. При такому підході стає очевидним, що один і той же діалект може розглядатися в рамках відразу двох національних варіантів. Наприклад, нижньо- і верхньоалеманські діалекти поширені на території Швейцарії і Німеччини, проте в Швейцарії ці діалекти віднесені до швейцарського діалекту (і побічно — до швейцарського варіанту), а в Німеччині вважаються «федеральними».

Існують і інші складності розмежування діалекту від інших різновидів, які вирішуються науковим консенсусом або традицією. Наприклад, берлінський діалект, який можна розглядати як суміш декількох розмовних мов, нижньонімецької мови з східно середньо німецькими діалектами (і з великим впливом останніх), може бути розглянутий як регіолект (подібно рейнландському), але традиційно іменується діалектом. Також один діалект може бути розбитий на два ідіома, причому один залишається діалектом у своєму буденному розумінні, а другий виділяється в контактний мову, креол чи іншу різновид. Прикладами таких діалектів можуть служити пфальцького і пенсільванський, хунсрюкський німецький і хунсрюкський в Бразилії, нижньопрусський і платська німецька мова менонітів Росії.

Діалектні зони німецької мови

Структура німецьких діалектів, описувана ще першими діалектологами, навряд чи може бути справедлива на сьогоднішній день. Діалектна обстановка постійно змінюється, одні діалекти асимілюють інші, що провокує постійні зрушення на діалектологічній карти (саме з початком

складання атласів і відходу від суто анкетних методів ця ідея взяла гору у діалектології).

Весь німецькомовний простір входить до західнонімецького діалектного континууму, куди також входить і нідерландська мова. З останнім німецька мова має тісні історичні зв'язки^[11]. На півночі Німеччини, вище ізоглоси *taken/machen*, поширені нижньонімецькі діалекти, які включають нижньофранкські, нижньосаксонські і східно нижньонімецькими діалектні групи. Перші дві зустрічаються як у Нідерландах, так і в Німеччині. Південніше лінії *taken/machen* лежать верхньонімецькі діалекти, які зазнали другої перебії приголосних. В їх число входять південнонімецькі діалекти, що включають швабско-алеманську, баварську і верхньофранкську діалектні групи, а також середньонімецькі діалекти, в числі яких гессенські, середньофранкські, тюринзькі, сілезькі, лужицькі, берлінсько-бранденбурзькі діалекти.

Побутово-розмовна мова

Побутово-розмовна німецька мова — досить складне соціолінгвістичне явище, визначення якого досі є предметом запеклих суперечок мовознавців і соціолінгвістів. У загальному сенсі побутово-розмовна мова є чимось середнім між діалектами і літературною мовою. А. В. Домашнєва виділяє п'ять видів побутово-розмовної мови: локальні розмовні форми; форми, близькі до діалектів; міські побутово-розмовні мови; літературний побутово-розмовна мова; діалекти. Найбільший інтерес серед них представляють перші чотири, так як діалекти володіють більшою самостійністю.

Цікаві факти про німецьку мову

Німецька мова відіграє важливу роль в суспільно-економічному житті Європи та всього світу в цілому. Її як англійську та французьку мову вивчають у багатьох країнах світу.

1. Слово deutsch походить від давньонімецького diutisc, яке означає «говорити мовою народу» або «народний».
2. Свого часу німецький винахідник Йоганн Гутенберг зробив величезний прорив у друкарстві, що вплинуло на всю історію людства. Він винайшов так званий «європейський спосіб друкарства» за допомогою рухливих літер. І звісна річ перші книги які він надрукував були німецькою мовою.
3. Сьогодні майже кожна 10 надрукована книга у всьому світі, видана німецькою мовою.
4. До застосування латинських літер в німецькій мові для письма використовували руни, які вийшли з ужитку лише після приходу християнства.
5. Згідно досліджень «Ethnologue: Languages of the World» (Етнолог: мови світу) — найвідомішого міжнародного довідника з мов світу 2016 року, понад 75 мільйонів людей у всьому світі вважають німецьку рідною мовою, та ще приблизно стільки ж володіють на рівні другої мови. Таким чином німецька на тринадцятому місці серед усіх мов світу та має офіційний статус не лише у Німеччині, а й у Швейцарії, Австрії, Люксембурзі та Бельгії.
6. Найбільше національних меншин які спілкуються німецькою проживає в Бразилії понад 1 900 000 людей, для порівняння в Україні всього близько 38 тисяч.
7. В Аргентині мешканці Буенос-Ареса спілкуються мовою бельгранодойч — суміш німецької та іспанської мови. Назву мова «бельгранодойч» отримала завдяки району Бельграно де в ХХ столітті жила німецька діаспора.
8. Одним з найбільш кумедних фразеологізмів у німецькій мові є «Das ist nicht dein Bier», який дослівно перекладається, як «Це не твоє пиво» і вживається німцями в значенні «Це не твоя справа» або «Не лізь у не свою справу».
9. Якщо німецькою прописом записувати числа то часом можна отримати дуже довгі слова. Числа літерами до мільйона, німці записують одним

словом. Наприклад якщо записати число 999999 прописом німецькою мовою то отримаємо слово яке складається з 57 букв: neunhundertneunundneunzigtausendneunhundertneunundneunzig.

10. Слово «gift» в англійській та німецькій мові мають абсолютно різні значення. Якщо в англійській «gift» це «подарунок» то німецькою воно означає «отрута». Тому німці купляють «gift» переважно для пацієнтів і тарганів, а не для своїх коханих та родичів.

Завдання до практичних занять

Практичне заняття 1

Географічне положення та населення Німеччини

Теоретичні питання:

1. Зі скількома та якими країнами межує Німеччина?
2. Покажіть на географічній карті природні кордони та крайні точки Німеччини.
3. Знайдіть на карті найважливіші острови Німеччини.
4. Якими ландшафтами характеризується рельєф країни?
5. Назвіть та покажіть на карті річки та озера Німеччини. Чому більшість річок течуть з півдня на північ?
6. Як називається найдовша річка? Де вона бере свій початок і куди впадає?
7. Покажіть на карті гірські масиви та найвищу гору Німеччини. Яка її висота?
8. Як можна охарактеризувати клімат Німеччини?
9. Як розміщено населення по території Німеччини?
10. Що означає агломерація? Назвіть агломерації Німеччини.
11. Чому жителі переїжджають із сільської місцевості у міста? Яка тенденція спостерігається зараз?
12. Покажіть на карті всі федеральні землі та їхні столиці.

Практичні завдання:

1. Прочитайте текст “Von der Ostsee zur Wartburg” та покажіть маршрут на карті. Розробіть власний маршрут по Західній Німеччині.

Von der Ostsee zur Wartburg	
Die Reise beginnt in Lübeck , kurz vor der Grenze zu Mecklenburg-Vorpommern, dem nördlichsten der neuen Bundesländer. Die Route führt zunächst fast 350 Kilometer an der abwechslungsreichen Ostseeküste entlang; eine Strecke, die man übrigens auch gut mit dem Fahrrad zurücklegen kann. Auf der Strecke liegen berühmte alte Hansestädte wie Wismar , Rostock oder Stralsund und bekannte Seebäder wie Kühlungsborn, Ahrenshoop oder Heringsdorf kurz vor der polnischen Grenze. Auf jeden Fall sollten Sie auf der zauberhaften Insel Rügen mit ihren schönen Stränden und den berühmten weißen Kreidefelsen Station machen.	Natur ein riesiges grünes Venedig gebaut hätte. Stundenlang kann man auf langen Kanälen und Seitenarmen der Spree Boot fahren. Weiter nach Süden geht die Reise nach Dresden . Hier sind Baustile wie Barock und Rokoko mit dem Elbufer zu einem Gesamtkunstwerk zusammengeschmolzen, was der Stadt den Beinamen „Elb-Florenz“ verschafft hat. Das berühmteste und eines der prächtigsten Bauwerke der europäischen Barockarchitektur ist der „Zwinger“ aus dem frühen 18. Jahrhundert. Opernfreunde sollten sich auf jeden Fall einen Abend für den Besuch der Semperoper frei halten. Von Dresden aus lohnt sich ein Abstecher nach Meißen mit seiner weltberühmten Porzellanmanufaktur. Wanderfreunde werden von dem nahe gelegenen Elbsandsteingebirge , der „Sächsischen Schweiz“, begeistert sein. Auch die schöne Mittelgebirgslandschaft des Erzgebirges an der deutsch-tschechischen Grenze ist von Dresden aus schnell zu erreichen.
Von Rügen geht die Reise nach Süden. Als erholsamer Zwischenstopp bietet sich die Mecklenburger Seenplatte etwa 100 Kilometer nördlich von Berlin an. Hier befindet sich das größte Naturschutzgebiet Deutschlands mit vielen seltenen Pflanzen- und Vogelarten. Die vielen Seen laden zum Baden, Segeln oder Bootfahren ein, allen voran die Müritz, der mit ca. 117 km ² größte See.	Unser nächstes Etappenziel ist Weimar , die Stadt der klassischen deutschen Literatur und Kulturhauptstadt Europas 1999. Von etwa 1770 bis 1830 war Weimar ein glanzvolles kulturelles Zentrum. Dort wirkten unter anderem die Dichter Friedrich Schiller und Johann Wolfgang von Goethe, an die heute ein Denkmal vor dem Deutschen Nationaltheater erinnert. Hier tagte 1919 die deutsche Nationalversammlung und gab der Weimarer Republik (1919–1932) ihren Namen.
Die nächste Station ist Berlin . Hier können Sie Geschichte und Kultur tanken, z. B. in einem der mehr als 30 Theater der deutschen Hauptstadt und in zahlreichen Museen. Nirgendwo anders sind aber auch die Probleme des Zusammenwachsens von Ost und West so deutlich sichtbar wie in Berlin, das 28 Jahre durch die Mauer geteilt war. Von Berlin aus lohnt sich ein Ausflug nach Potsdam , der Hauptstadt des Bundeslandes Brandenburg. Besonders sehenswert sind das Schloss und der Park von Sanssouci aus dem 18. Jahrhundert.	Im thüringischen Eisenach endet unsere Reise. Hier wurde 1685 der Komponist Johann Sebastian Bach geboren. Auf der nahe gelegenen Wartburg hielt sich 1521/22 Martin Luther versteckt. Dort übertrug er das Neue Testament ins Deutsche und begründete damit die neuhochdeutsche Schriftsprache.
Südlich von Berlin treffen Sie auf eine Landschaft, die in Europa einmalig ist: den Spreewald . Hier scheint es, als ob sich die	

2. Прочитайте тексти. Про які міста йде мова? Відгадайте міста.

1
Goethes „Klein-Paris“
XXX, von Goethe liebevoll „Klein-Paris“ genannt und die mit 530 000 Einwohnern größte Stadt Sachsens, ist aus vielen Gründen eine Reise wert. So ist sie Buchstadt, denn
 5 schließlich wurde hier 1825 der Vorläufer des Börsenvereins des Deutschen Buchhandels gegründet. Auch als Musikstadt ist **XXX** bekannt, wirkten hier doch so geniale Musiker wie Johann Sebastian Bach, Felix Mendelssohn-
 10 Bartholdy und Robert Schumann. Die Universitätsstadt **XXX** hat eine der ältesten, 1409 von Markgraf Friedrich dem Streitbaren gegründeten Universitäten Deutschlands zu bieten. Als Industrie- und Kohlestadt schlug
 15 **XXX** traurige Rekorde in Sachen Umweltbelastung. Und seit 1989 ist **XXX**, durch die entschlossenen Montagsdemonstrationen seiner Bürger, Heldenstadt.
 Doch die Möglichkeiten zur Vorstellung dieser
 20 Stadt schrumpfen angesichts der Vehemenz, mit der die Messe die Handelsstadt in der Vergangenheit dominierte. Und obwohl 1991 die traditionellen, universalen Frühjahrs- und Herbstmessen eingestellt wurden, ist die Messe
 25 bei 26 über das Jahr verteilten Fachmessen auch im **XXX** von heute beherrschend.

2
Das „Tor zur Welt“
 Obwohl fast 1.300 Jahre alt, ist **XXX** eine der modernsten Städte Europas. Vieles, wenn nicht alles verdankt der Stadtstaat seinem
 5 Hafen – nicht nur den Beinamen „Tor zur Welt“. Die maritime Geschichte der Nord-Metropole begegnet dem Gast auf Schritt und Tritt. See- und Kaufleute, Reeder und internationale Spediteure haben bis heute für soliden Wohlstand gesorgt.
 10 Baudenkmäler, Theater, renommierte Ausstellungen und internationale Kongresse sowie eine attraktive Umgebung: Die Hansestadt blüht und gedeiht, nicht nur wirtschaftlich. **XXX** ist die grünste Stadt Deutschlands.
 15 Fast die Hälfte der gesamten Landflächen entfällt auf Acker- und Gartenland, auf Parks und öffentliche Grünanlagen, auf Wald, Moor und Heide.
 In der Innenstadt laden exklusive Einkaufsstraßen wie der Jungfernstieg zum Bummeln
 20 ein. Wenn Sie die Nacht zum Tag machen wollen, können Sie dies in St. Pauli tun, dem weltbekannten Vergnügungsviertel mit der „Reeperbahn“. Und Feiernde mit Ausdauer oder Frühaufsteher gehen sonntags von 6 bis
 25 10 Uhr gern auf den Fischmarkt.

3

Deutschlands „heimliche Hauptstadt“

Urbayerische Originalität, weltstädtisches Flair, dazu die fast südländische Lebensfreude – kein Wunder, dass das „Millionendorf“ an der Isar immer mehr Fans gewinnt. Ihre unge-

5 brochene Anziehungskraft verdankt **XXX**,

Deutschlands „heimliche Hauptstadt“, mehreren Faktoren. Da ist erstens die ideale Lage im Feriengebiet des Voralpenlandes und zweitens das reiche Angebot an Einrichtungen der

10 Wissenschaft und Kunst. Die Baufreude der

Wittelsbacher Könige, Herzöge und Kurfürsten, die hier residierten, legte den Grundstock zu weltberühmten Kunstsammlungen wie der Pinakothek und gaben dem kulturellen Leben

15 der Stadt wesentliche Impulse.

Weltbekannt sind nicht nur Bauten wie die Frauenkirche oder das Nymphenburger Schloss, sondern auch das Oktoberfest, das jedes Jahr Millionen Besucher aus dem In-

20 und Ausland anzieht – vielleicht auch Sie?

4

Die „Domstadt am Rhein“

Die Faszination der „Domstadt“ beginnt wie eh und je mit ihrem einzigartigen Rheinpanorama: die Majestät des Doms und der romanischen Kirchen, die berühmten Museen,

5 die spitzgiebligen Alstadthäuser und die sieben

Brücken prägen das markante Gesicht der ältesten deutschen Großstadt. Dass die Rheinmetropole auch Millionenstadt, pulsierendes Wirtschaftszentrum in Westeuropa

10 und einer der großen Messeplätze der Welt ist, merkt man erst auf den zweiten Blick.

„Stadtmitte“ in **XXX** heißt unübersehbar: Dom. Mehr als 600 Jahre lang (1248–1860) ist an der gewaltigen Kirche gebaut worden.

15 Direkt daneben: Kunst von Weltrang in den

Museen. **XXX** ist eines der wichtigsten und lebendigsten Zentren der modernen Kunst und inzwischen auch der Musik und der Medien. Auf den Straßen und in den vielen Gaststätten

20 herrscht Leben rund um die Uhr – nicht

nur im Februar, wenn ganz **XXX** mit seinen Besuchern die drei „tollen Tage“ des Karnevals feiert. Feiern Sie doch einfach mal mit!

3. Підпишіть федеральні землі.

4. Спробуйте пояснити значення країнознавчих фразеологізмів:

wie der Junge von Meißen aussehen
 aus Schilda kommen
 in Buxtehude
 aus Buxtehude
 geh zum Blocksberg!
 jmd. raucht wie ein kleines Ruhrgebiet
 jmd. ist mit Spreewasser getauft
 die Oder ist nicht weit
 wenn der Main brennt
 Wasser in die Elbe / in den Rhein / ins Meer tragen (schütten)
 Berliner Schnauze
 jmd. hat eine Berliner Schnauze
 Kölnisch Wasser

5. Багато німецьких міст відомі також під іншими іменами. Спробуйте пояснити ці назви.

die Stadt der blauen Schwerter – Meißen
 die Stadt der Blumen – Erfurt
 die Stadt an der Elbe, das Venedig des Nordens – Dresden
 die Stadt der Radler – Dessau
 die Stadt des Buches – Leipzig
 Sächsisches Manchester – Chemnitz
 das Tor zur Welt – Hamburg
 Tor zum Norden – Flensburg
 Königin der Ostsee, Königin der Hanse – Lübeck
 Spree-Athen – Berlin
 Stadt des Leinens – Bielefeld

Rom des Nordens – Köln

Stadt der Beinamen – München

6. Виконайте тестове завдання «Deutschland – Landeskunde allgemein»
<https://www.vitamine.de/landeskunde-quiz-2/quiz/98.html>
7. Виконайте тестове завдання «Reiseland Deutschland - Sehenswürdigkeiten»
<https://www.vitamine.de/landeskunde-quiz-2/quiz/130.html>

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 5 – 7, 19 – 54.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 60 – 66.
3. Blick auf Deutschland. Stuttgart : Ernst Klett Sprachen, 2008. S. 8, 14 – 15, 38.

Практичне заняття 2

Історія Німеччини

Теоретичні питання:

1. Яке значення мав полководець Арміній у історії німецької держави?
2. Чим відомий Карл Великий?
3. Охарактеризуйте Високе Середньовіччя.
4. Охарактеризуйте Пізнє Середньовіччя та Новий час. Який вклад вніс Мартін Лютер у історію німецької мови? Що винайшов Йоганн Гутенберг?
5. Що таке Ганза? Які міста входили у цей союз?
6. Змалюйте піднесення Пруссії під час правління Фрідріха Великого.
7. Який вплив мав Наполеон Бонапарт на історію Німеччини?
8. Яку роль в становленні німецької держави зіграв Отто фон Бісмарк?
9. Чому почалась перша світова війна і як вона завершилась?
10. Як називається період в історії Німеччини з 1918 до 1933 року? Охарактеризуйте цей час.
11. Коли і чому прийшов до влади Адольф Гітлер?
12. Як почалась друга світова війна і які наслідки вона мала?
13. Як і ким була поділена Німеччина? Чи існувала можливість залишити Німеччину єдиною державою?
14. Яким чином протистояння Сходу і Заходу вплинуло на долю Німеччини?
15. Які події передували утворенню двох німецьких держав? Як вони були засновані?
16. Які цілі переслідував американський уряд, впроваджуючи план Маршалла?
17. Яку роль мали грати обидві держави у світовій політиці?
18. Які стосунки були між ФРН та НДР у 50-х, 60-х та 70-х роках? Чи існувала можливість об'єднати ці країни?

19. Хто і чому побудував Берлінську стіну?
20. Що означає політика розрядки? Який договір заключили НДР та ФРН?
21. Опишіть падіння Берлінської стіни та події, які цьому передували.
22. Опишіть обстановку в Європі в кінці 80-х років, які сприяли об'єднанню Німеччини.
23. Життя в країні після об'єднання.
24. Вивчіть найважливіші дати в історії Німеччини.

Практичні завдання:

1. *В деяких фразеологізмах заховані сліди історії. Спробуйте пояснити їхнє значення.*

nach Canossa gehen

sich bei Friedrich dem Großen melden

das kommt mir spanisch vor, das kommt mir böhmisch vor

jmdn. in Acht und Bann tun

ab nach Kassel!

für den Alten Fritzzen

rangehen wie Blücher

alter Schwede

die langen Kerls

2. Прочитайте текст та заповніть таблицю.

		Abschnitt	Zeile
A	Während beispielsweise die Schulzeit in Hessen bis zum Abitur dreizehn Jahre beträgt, sind es in Thüringen nur zwölf Jahre.		
B	Nur der Bund kennt die Institution des Staatsoberhauptes im Amt des Bundespräsidenten, während die Länder auf das Amt des Landesoberhauptes verzichtet haben. Aber auch sie könnten aufgrund ihrer Staatlichkeit ein solches Amt schaffen.		
C	1815 vereinigten sich 39 souveräne Fürstentümer und freie Städte Deutschlands zu einem Deutschen Bund, der bis 1866 bestand. Ein Jahr später wurde der Norddeutsche Bund gebildet, in dem sich insgesamt 22 Mittel- und Kleinstaaten nördlich der Mainlinie zusammenschlossen. Diesem Bund traten nach dem Ende des Deutsch-Französischen Krieges 1870/71 die süddeutschen Staaten bei.		
D	Statt der Länder gab es dann 38 Jahre lang Bezirke.		

Einheit nach außen, Vielfalt nach innen – der deutsche Föderalismus

Wenn man mit dem Auto auf der Autobahn A 4 von Frankfurt am Main nach Jena fährt, begegnet man nicht nur Schildern, die auf bestimmte Sehenswürdigkeiten hinweisen, sondern auch solchen: „Auf Wiedersehen in Hessen“ ist z. B. kurz vor Eisenach auf einem großen Schild zu lesen, und ein paar Meter weiter: „Willkommen im Freistaat Thüringen“. Diese beiden Schilder markieren

die Landesgrenzen zwischen den beiden Bundesländern. Doch nicht nur diese Schilder, sondern auch der Staatsname *Bundesrepublik Deutschland* machen deutlich, dass Deutschland ein Staat mit einer föderalistischen Struktur ist. In einem solchen Staat haben sich mehrere Länder zu einem Bund zusammengeschlossen, was man auch als Föderation (von dem lateinischen Wort *foedus* = Bündnis) bezeichnet. Konkret auf Deutschland bezogen heißt das: Insgesamt 16 Länder sind politisch und organisatorisch in einem Bund zusammengefasst und bilden gemeinsam den Gesamtstaat Bundesrepublik Deutschland.

Diese föderalistische Struktur ist vor allem – wenn auch nicht ausschließlich – das Ergebnis historischer Entwicklungen. Bis 1806 bestand das Heilige Römische Reich Deutscher Nation aus vielen kleinen souveränen

Einzelstaaten. Nach seinem Ende gab es eine Reihe von Bemühungen, mehrere dieser Staaten in einem Bundesstaat mit einer gemeinsamen Regierung zu vereinen. So erfolgte schließlich im Jahre 1871 die Errichtung des Deutschen Reiches als Bundesstaat, in dem die Einzelstaaten eine starke politische Stellung behielten. Mit Gründung der Weimarer Republik (1919–1933) verloren die Einzelstaaten jedoch an politischer Macht, und während der Zeit des Nationalsozialismus (1933–1945) wurde das föderalistische System Schritt für Schritt abgeschafft und durch einen zentral regierten Einheitsstaat ersetzt. Nach 1945 wurden in den drei westlichen Besatzungszonen elf Länder wieder gegründet oder neu geschaffen, aus denen 1949 die Bundesrepublik Deutschland entstand. Auch die DDR bestand bei ihrer Gründung aus fünf Ländern. Diese wurden jedoch 1952 aufgelöst und erst 1990 wieder gegründet.

Dieser Rückblick in die Geschichte zeigt die Gründe dafür, dass die heutigen Bundesländer keine bloßen Provinzen oder Regionen sind, sondern Staaten mit eigener Staatsgewalt. Sichtbar wird dies in mehrfacher Hinsicht: Nicht nur der Bund hat eine Verfassung (das Grundgesetz), sondern auch die einzelnen Länder. Sowohl der Bund als auch die Länder haben ein unmittelbar vom Bürger gewähltes Parlament (Bundestag bzw. Länderparlamente) und eine von den Parlamenten bestellte Regierung (Bundesregierung bzw. Landesregierungen). Und nicht zuletzt hat nicht nur der Bund eine Hauptstadt (Berlin), sondern auch jedes Bundesland.

Diese Struktur ermöglicht eine Aufteilung der staatlichen Aufgaben zwischen Bund und Ländern. Dabei haben die Länder einerseits auf Rechte verzichtet und diese dem Bund übertragen (z. B. die Zuständigkeit in der Außen- und in der Verteidigungspolitik). Andererseits verbleiben ihnen Aufgaben, für die sie allein verantwortlich sind und bei denen der Bund kein Mitspracherecht hat (z. B. in der Bildungs- und Kulturpolitik oder in der Landesverwaltung). So erklärt es sich, dass es in bestimmten Bereichen (z. B. im Bildungssystem oder in der Kulturpolitik) von Bundesland zu Bundesland Unterschiede gibt.

3. Прочитайте текст та виконайте завдання до нього.

1989: Das Jahr der Wende	
Im Mai 1989 beginnt Ungarn mit dem Abbau der Sperranlagen an der Grenze zu Österreich. Der Eisenerne Vorhang hat ein erstes Loch. Am 19. August fliehen 600 DDR-Urlauber über diese Grenze nach Österreich, ohne dass die Grenzsoldaten sie aufhalten. Während der Sommermonate flüchten insgesamt 7000 DDR-Bürger in verschiedene osteuropäische Botschaften der Bundesrepublik, unter anderem in Budapest und Prag. Am 30. September lässt die DDR-Regierung sie in die Bundesrepublik ausreisen. In Leipzig strömen im Laufe des September und Oktober jeweils montags immer mehr Menschen zu Demonstrationen zusammen. Am 2. Oktober sind es 20 000, eine Woche später schon 70 000 und Ende Oktober über 300 000. Die immer lauter werdende Losung heißt: „Wir sind das Volk!“ Am 7. Oktober feiert die DDR wie ein letztes Feuerwerk ihr 40-jähriges Bestehen mit Pomp und Paraden. Die Feierlichkeiten werden jedoch von Protestaktionen begleitet. In diesem Zusammenhang mahnt der sowjetische Staatsschef Michail Gorbatschow Reformen in der DDR an, mit dem berühmt gewordenen Satz: „Wer zu spät kommt, den bestraft das Leben“. Und das System beginnt zu wanken. Am 18. Oktober tritt der DDR-Staats- und Parteichef Erich Honecker zurück. Sein Nachfolger Egon Krenz kündigt Reformen an. Trotzdem gehen Massenflucht und Proteste weiter. Am 4. November ist der Funke auch auf Ost-Berlin übergelungen: Rund eine Million Menschen kommen zu einer Protestdemonstration gegen die DDR-Regierung zusammen.	am 7. November die Regierung der DDR geschlossen zurück. Am folgenden Tag wird eine neue Regierung gebildet. Fieberhaft wird an einem neuen Reisegesetz gearbeitet. Am Abend des 9. November gibt der Pressesprecher der Regierung vor ausländischen Journalisten in Ost-Berlin bekannt: Privatreisen ins Ausland können ab sofort ohne besondere Anlässe beantragt werden. Die Grenzposten sind über diese Regelung allerdings noch nicht informiert. Die Nachricht von der Öffnung der Grenzen, die das Fernsehen in den Abendnachrichten verbreitet, elektrisiert die Bevölkerung. In Ost-Berlin strömen Tausende an die Mauer, um sich von der Richtigkeit der Meldung zu überzeugen. Die Grenzbeamten sind auf diesen Ansturm nicht vorbereitet und lassen die Menschen – trotz weiterhin bestehender Visapflicht – ungehindert passieren. Auf westlicher Seite werden sie begeistert empfangen. Der Regierende Bürgermeister von Berlin, Walter Momper, findet die passenden Worte für das unbeschreibliche Gefühl dieser Nacht: „Heute sind wir Deutschen das glücklichste Volk der Welt.“ Die Entwicklung, die noch wenige Wochen zuvor niemand für möglich gehalten hätte, ist nicht mehr aufzuhalten. Am 28. 11. stellt Bundeskanzler Helmut Kohl ein Zehn-Punkte-Programm zur Verwirklichung der deutschen Einheit vor. Und die Mauer fällt weiter, Stück für Stück. Drei Tage vor Weihnachten wird das Brandenburger Tor, das Wahrzeichen Berlins, wieder geöffnet.

Підпишіть події, які відбувалися в даний час.

Mai 1989 _____

19. August 1989 _____

30. September 1989 _____

September/Oktober 1989 _____

7. Oktober 1989 _____

18. Oktober 1989 _____

4. November 1989 _____
7. November 1989 _____
- 9./10. November 1989 _____
28. November 1989 _____
22. Dezember 1989 _____

4. Заповніть проміжки в тексті інформацією з довідника.

18. März 1990	Erstmals freie und geheime Wahlen in der DDR
12. April 1990	Wahl von Lothar de Maizière zum Ministerpräsidenten der DDR
5. Mai 1990	Beginn der Zwei-plus-Vier-Verhandlungen in Bonn
18. Mai 1990	BRD und DDR unterzeichnen Staatsvertrag
1. Juli 1990	Staatsvertrag tritt in Kraft
6. Juli 1990	Beginn von Verhandlungen über zweiten Staatsvertrag
16. Juli 1990	Sowjetische Regierung stimmt der deutschen Einigung zu
23. August 1990	Volkskammer beschließt Beitritt der DDR zur Bundesrepublik
3. Oktober 1990	Offizieller Vollzug der deutschen Einheit

1990: Das Jahr der Wiedervereinigung

Im Jahr 1990 rast die Geschichte. Am _____. Aus diesen geht die CDU als Sieger hervor, so dass ihr die Aufgabe der Regierungsbildung zufällt. Am _____.

Am _____. An diesen Verhandlungen nehmen die beiden deutschen Regierungen und die vier Siegermächte des Zweiten Weltkrieges teil. Es geht um den künftigen Status eines vereinten Deutschlands. Knapp zwei Wochen später, am _____, _____.

_____ Dieser sieht eine Wirtschafts-, Währungs- und Sozialunion der beiden deutschen Staaten vor und _____ am _____.

_____ Damit wird die D-Mark auch in der DDR zur offiziellen Währung.

Am _____.

Mit diesem soll die volle staatliche Einheit der beiden deutschen Staaten hergestellt werden. Zehn Tage später, am _____, _____.

Am _____, das Parlament der DDR, _____ am 3. Oktober. Mit der Unterzeichnung des Souveränitätsvertrags am 12. September verzichten die vier Siegermächte des Zweiten Weltkrieges endgültig auf ihre Besatzungsrechte und machen damit den Weg zur deutschen Einheit frei.

Am _____, nur 341 Tage nach der Öffnung der Mauer in Berlin, _____.

In einer Rede beim offiziellen Staatsakt weist Bundespräsident von Weizsäcker trotz des momentanen Glücksgefühls auch auf die Probleme der Zukunft hin: „Sich zu vereinen, heißt teilen lernen.“ Der letzte Ministerpräsident der DDR, Lothar de Maizière, definiert in seiner Rede die Vereinigung als eine andauernde Aufgabe der Deutschen: „Nicht was wir gestern waren, sondern was wir morgen gemeinsam sein wollen, vereint uns zum Staat.“

5. Поясніть значення слів та виразів.

Die Massenflucht _____

Die Botschaftsflüchtlinge _____

Die Montagsdemonstrationen _____

Die Zwei-plus-Vier Gespräche _____

Der Einigungsvertrag _____

6. Знайдіть визначення до описаного поняття.

Der Wendehals und der Mauerspecht, der Besserwessi und der Jammer-Ossi.

1. Jemand, der alles besser weiß; im Osten Deutschlands geprägte negative Bezeichnung für Leute aus der alten Bundesrepublik: _____
  2. Bezeichnung für die (zumeist jungen) Leute, die bereits kurz nach der Öffnung der Berliner Mauer mit Spitzhacke oder Meißel kleine Stücke aus der Mauer schlugen, um sie als Souvenir zu verkaufen: _____
  3. Negative Bezeichnung für die Bewohner der neuen Bundesländer, die sich nach Ansicht mancher Menschen in Westdeutschland nicht an die neue Situation anpassen können: _____
  4. Eigentlich ein Vögel, in der Wendezeit jedoch auch als kritische Bezeichnung für eine Person verwendet, die sich rasch und leicht einer gegebenen neuen Situation anpasst und sie zu nutzen versteht; vor allem für die DDR-Politiker verwendet, die das System lange Zeit getragen hatten, sich dann aber der Bevölkerung als Reformpolitiker präsentierten: _____
7. Виконайте тестове завдання «Mauerfall und Wiedervereinigung – 30 Jahre deutsche Einheit» <https://www.vitaminde.de/landeskunde-quiz-2/quiz/128.html>
8. <https://interaktiv.morgenpost.de/berliner-mauer-damals-heute/>
 Folgen Sie den Spuren von Berliner Mauer. Beantworten Sie die Fragen:
 Was war der bekannteste ehemalige Grenzübergang und ein Hotspot für Touristen heute?

An welchem Grenzübergang wurden politische Häftlinge ausgetauscht? In welchem Film bzw. Filmen ist der Grenzübergang zu sehen?

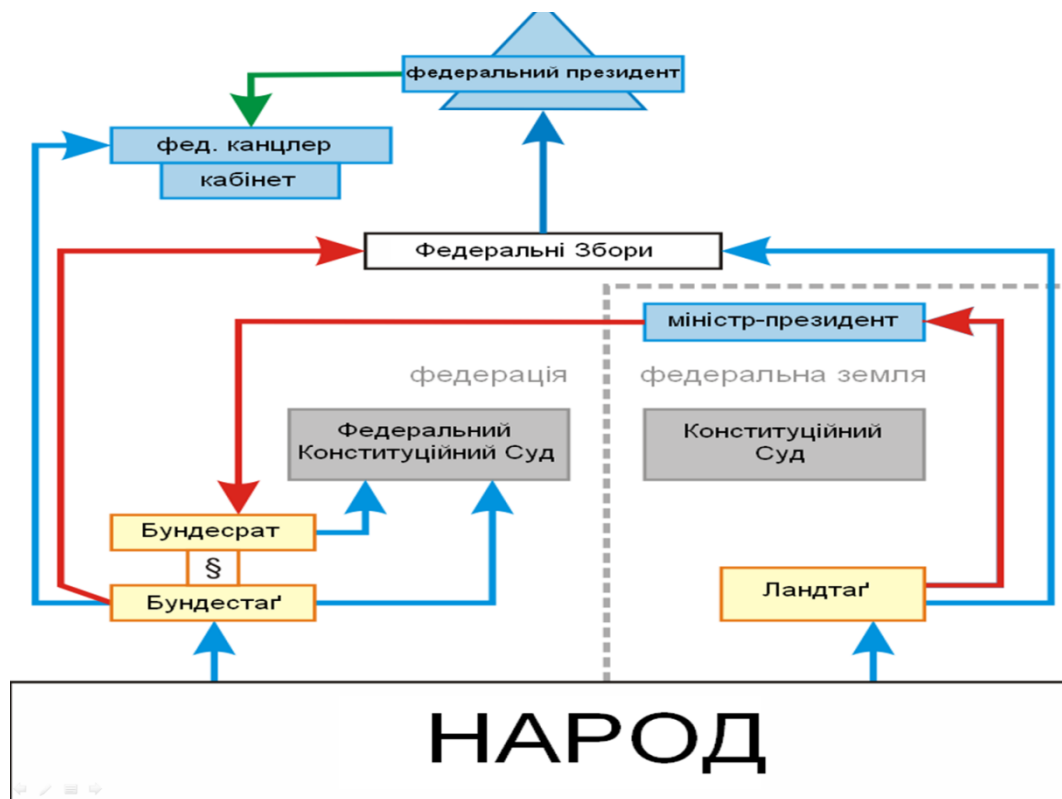
Wo kann man die moderne Kunst an Berliner Mauer genießen?

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 7 – 17.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 41 – 58.

Практичне заняття 3

Політична система та державний устрій Німеччини

Теоретичні питання:

1. Як називається конституція Німеччини і коли вона набула чинності?
2. Назвіть основні права та свободи громадян Німеччини.
3. Чим відрізняються права громадян ФРН від прав іноземців?
4. На яких принципах базується державний устрій Німеччини?
5. Що означає розподіл влади і як він стабілізує життя в державі?
6. Як виглядає розподіл влади у Німеччині?
7. Як здійснює народ управління демократичною державою?
8. Як Ви розумієте поняття «партія»? Назвіть партії Німеччини.
9. Охарактеризуйте основні партії Німеччини.

10. Для позначення партій часто використовуються кольори *червоний, чорний, зелений, жовтий*. Яка партія має який колір?
11. Коли відбулись останні вибори у парламент? Які партії там зараз представлені?
12. Чим відрізняється унітарна держава від федеративної держави?
13. Які ділянки влади належать до компетенції федеральних земель, а які – до компетенції держави?
14. Назвіть органи законодавчої та виконавчої влади у ФРН та їхні функції.
15. Як обираються федеральний президент та федеральний канцлер?
16. Хто входить у Бундесрат? Назвіть функції Бундесрату.
17. Що означає «кабінет»?
18. З чого складається судова влада Німеччини?
19. За чим наглядає Федеральний Конституційний суд Німеччини?
20. Хто править Німеччиною?

Практичні завдання:

1. *Спробуйте визначити назви партій в інших німецькомовних країнах: SVP, SP, ÖVP, SPÖ, VU, FBP, SCV, LSAP.*
2. *Оберіть одну з партій Німеччини, ознайомтесь з її історією та основними ідеями, які підтримує дана партія.*

BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN

GRÜNE

BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN sind die bisher erfolgreichste Neugründung einer Partei in der Geschichte der Bundesrepublik. Seit den 1980er-Jahren konnten sie sich neben Union, SPD und FDP als vierte Kraft im Parteiensystem dauerhaft etablieren. Dabei gelang es ihnen in den 1990er-Jahren, die FDP vom dritten Platz

zu verdrängen. Auf der Landesebene bildeten die Grünen 1985 in Hessen die erste rot-grüne Koalition, die zum Vorbild für zahlreiche weitere Regierungsbeteiligungen und ihre siebenjährige Regierungszeit (1998 bis 2005) im Bund wurde. Ab 2008 begannen sie sich auch für Koalitionen mit der CDU zu öffnen.

Kurz und bündig: Die GRÜNEN

DIE GRÜNEN sind aus dem Protest gegen Umweltzerstörung, die Nutzung der Kernenergie und die atomare Hochrüstung entstanden. 1983 gelang der Partei erstmals der Einzug in den Bundestag. Zwischen 1998 und 2005 waren die Grünen Teil einer Bundesregierung mit der SPD. Entgegen ihrer pazifistischen Tradition stimmen die Grünen auch den Auslandseinsätzen der Bundeswehr zu.

Etappen der Parteigeschichte

Aus der Umwelt-, Anti-Atomkraft-, Friedens- und Frauenbewegungen der 1970er- und beginnenden 1980er-Jahre und der DDR-Bürgerrechtsbewegung ist die heutige Partei BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN entstanden. Mit der Bundestagswahl 1983 gelang ihr der Durchbruch. Zwischen 1998 und 2005 waren die Grünen Teil einer rot-grünen Bundesregierung. Seitdem hat sich die Partei in Koalitionsfragen geöffnet.

Wahlergebnisse und Wählerschaft

Seit Gründung der GRÜNEN hat sich das Alter ihrer Wählerschaft geändert: Von 80 Prozent ist der Anteil der unter 35-Jährigen auf 10 Prozent gesunken. Auch die soziale Zusammensetzung hat sich gewandelt. Die Wähler der Partei haben überdurchschnittlich hohe Einkommen und sind vornehmlich im Dienstleistungs- und Bildungsbereich beschäftigt.

Christlich Demokratische Union Deutschlands

CDU

Gemessen an den Wahlerfolgen und der Dauer ihrer Regierungsbeteiligungen im Bund und in den Ländern ist die Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU) die erfolgreichste Partei in der Bundesrepublik. Im Verbund mit ihrer bayerischen Schwesterpartei CSU, mit der sie im Bundestag eine gemeinsame Fraktion bildet, hat sie die außen- und innenpolitischen Schlüsselentscheidungen des Landes als Regierungspartei maßgeblich geprägt.

Kurz und bündig: Die CDU

Die CDU wurde 1950 als Sammlungspartei des christlich-bürgerlichen Lagers gegründet. Seitdem hat sie außen- und innenpolitischen Schlüsselentscheidungen der Bundesrepublik als Regierungspartei maßgeblich geprägt. Ihr Programm ist von konservativen, liberalen und christlich-sozialen Standpunkten geprägt, deren Modernisierung immer wieder auch an Kernbestandteilen der Parteiidentität rührt.

Etappen der Parteigeschichte

Die Geschichte der CDU ist eng verbunden mit ihren langjährigen Bundeskanzlern: Konrad Adenauer, Helmut Kohl und aktuell Angela Merkel. Seit ihrer Gründung 1950 entwickelte sie sich von einer Honoratiorenpartei zu einer Mitglieder- und Programmpartei.

Wahlergebnisse und Wählerschaft

Auf nationaler Ebene kann die CDU meist den größten Anteil der Wähler für sich gewinnen, auf Landesebene und in den Kommunen muss sie dagegen immer wieder kräftige Stimmenverluste hinnehmen. Ihre Wähler sind überdurchschnittlich alt, praktizierende Christen sind ihre treueste Wählergruppe.

Sozialdemokratische Partei Deutschlands

SPD

Die SPD ist mit ihrer über 150-jährigen Geschichte die älteste noch bestehende Partei Deutschlands. Als Milieu- und Klassenpartei der Arbeiterschaft blieb sie bis zum Ende des Kaiserreichs von der Beteiligung an der Staatsmacht ausgeschlossen. In der Weimarer Republik und in der Bundesrepublik war sie mehrfach an Regierungen beteiligt oder hat diese angeführt, ohne dabei eine länger anhaltende Vorrangstellung in den Parteiensystemen zu erringen.

Kurz und bündig: Die SPD

Trotz ihrer über 150-jährigen Geschichte konnte die SPD erstmals in den 1970er-Jahren bundesweit die stärkste Partei werden. In der Bundesrepublik war sie schon in unterschiedlichen Regierungskoalitionen vertreten und stellte insgesamt 20 Jahre lang den Bundeskanzler. Seit ihrer programmatischen Öffnung 1959 hält sie an ihren Grundwerten Freiheit, Gerechtigkeit und Solidarität fest.

Etappen der Parteigeschichte

Die SPD wurde in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts als Milieu- oder Klassenpartei der Arbeiterschaft gegründet. Ideologische Gegensätze innerhalb und im Umfeld der Partei führten immer wieder zur Abspaltung neuer Parteien. In der Bundesrepublik war sie schon in unterschiedlichen Regierungskoalitionen vertreten und stellte insgesamt 20 Jahre lang den Bundeskanzler.

Wahlergebnisse und Wählerschaft

Die Hochburgen der SPD befinden sich in den protestantischen Gebieten der alten Bundesrepublik, sowie den katholisch geprägten Industrieregionen Nordrhein-Westfalens. Ihre Stammklientel bildet sich aus der gewerkschaftsnahen Industriearbeiterschaft und zunehmend auch den aufstiegsorientierten Angehörigen der neuen Mittelschichten.

DIE LINKE

DIE LINKE

Die Partei DIE LINKE ist aus der Partei des Demokratischen Sozialismus (PDS) und der Partei Arbeit & soziale Gerechtigkeit - Die Wahlalternative (WASG) hervorgegangen. Erstere hatte sich nach dem Systemumbruch 1989/90 als Nachfolgerin der SED in der früheren DDR gebildet. Da ihr durch die Konkurrenz der nach Ostdeutschland ausgedehnten SPD die Option einer Entwicklung hin zu einer sozialdemokratischen Partei versperrt blieb, konnte die PDS in den neuen Ländern als quasi-kommunistische Partei weiter bestehen und auf der Bundesebene die Rolle einer systemoppositionellen (kapitalismuskritischen) Alternative zu den vorhandenen Parteien einnehmen.

Kurz und bündig: DIE LINKE

DIE LINKE hat sich ab 2005 als parlamentarische Kraft im deutschen Parteiensystem fest etabliert. Entstanden ist sie aus der WASG und der PDS. Damit hat sie ihre Wurzeln sowohl im gewerkschaftsnahen Umfeld und dem Protest gegen die Sozialpolitik der 2000er-Jahre, als auch in einer ostdeutschen Regionalpartei, die sich 1990 als Nachfolgerin der DDR-Staatspartei SED gebildet hatte.

Etappen der Parteigeschichte

DIE LINKE ist 2007 aus der Fusion der WASG mit der PDS entstanden. Die PDS war formal-rechtlich die Nachfolgerin der DDR-Staatspartei SED, während sich die WASG 2004 im gewerkschaftsnahen Umfeld und aus dem Protest gegen die Sozialpolitik der 2000er-Jahre gebildet hatte.

Wahlergebnisse und Wählerschaft

In den neuen Ländern und Ost-Berlin ist DIE LINKE bei Wahlen überdurchschnittlich erfolgreich. Seit der Fusion der beiden Ursprungs-Parteien nährte sich die Wählerstruktur nicht mehr dem Bevölkerungsdurchschnitt an, sondern verschob sich zugunsten der Arbeiter und einkommens- wie

bildungsschwachen Bevölkerungsteile. Nach Geschlecht und Alter ist die Wählerschaft relativ ausgeglichen.

Freie Demokratische Partei

FDP

Von 1949 bis 2013 war die FDP ununterbrochen im Bundestag vertreten und an vielen Regierungen beteiligt. Als liberale Partei orientiert sich ihr Programm an der individuellen Freiheit des Einzelnen, die vom Staat ermöglicht und geschützt werden muss. Die FDP ist seit der Bundestagswahl 2017 wieder im Deutschen Bundestag vertreten.

Entstehung

Der Liberalismus, in dessen Tradition die "Freie Demokratische Partei" (FDP) steht und auf den sie sich beruft, hat seine Wurzeln in der Zeit der Aufklärung und ist die älteste der modernen politischen Bewegungen. Dennoch ist die FDP eine politische Neugründung der Nachkriegszeit. Nachdem ab 1933 alle Parteien außer der NSDAP aufgelöst bzw. zur Selbstauflösung gezwungen worden waren, konnten sich Liberale erst nach dem Ende des "Dritten Reiches" wieder politisch betätigen. Im Dezember 1948 entstand die FDP schließlich als Zusammenschluss der Landesverbände aller liberalen Parteien der westlichen Besatzungszonen.

Wählerschaft, Mitgliedsstruktur

Die FDP versteht sich aus ihrer liberalen Tradition heraus sowohl in einem politischen wie auch in einem gesellschaftlichen Sinn als eine Partei der Mitte, d.h. zwischen den beiden Volksparteien stehend und den Mittelstand vertretend.

Die soziale Zusammensetzung der FDP ist durch einen hohen Anteil von Menschen mit Hochschulbildung (56 Prozent), einem Überwiegen von Mitgliedern der evangelischen Kirche (46 Prozent), einen sehr geringen Arbeiter- und einen hohen Anteil an Selbständigen (3 bzw. 41 Prozent) sowie einen im Vergleich zu anderen Parteien sehr geringen Frauenanteil (23 Prozent) gekennzeichnet.

Was ist die AfD? Fragen und Antworten zur Alternative für Deutschland

Die "Alternative für Deutschland" (AfD) schafft es möglicherweise in den Bundestag. Was ist die AfD? Was will die AfD? Hier die Fragen und Antworten. Die Alternative für Deutschland schafft offenbar den Sprung in den Bundestag. Damit sind die Euro-Skeptiker so etwas wie die Senkrechtstarter dieser Wahl. Kritiker halten der AfD vor, dass sie vor allem auf Populismus setzt. Doch was steckt tatsächlich hinter der neuen Anti-Euro-Partei? Die wichtigsten Fragen und Antworten.

Was ist die Alternative für Deutschland? Die Alternative für Deutschland wurde im Februar 2013 gegründet und ist eine konservative und euro-kritische Partei. Im Wahlprogramm zur Bundestagswahl steht: Die "Wiedereinführung der DM darf kein Tabu sein". Jedes Volk müsse demokratisch über seine Währung entscheiden dürfen. Darüber hinaus fordert die AfD, dass die Kosten der bisherigen Rettungsprogramme nicht dem Steuerzahler auferlegt werden. Weiter steht die Partei für ein dezentrales Europa mit weniger Brüsseler Bürokratie und mehr Transparenz.

Wie ist das Programm der AfD? Tatsächlich lassen die Politikneulinge der Alternative für Deutschland inhaltlich vieles offen: Themen wie Bildung, Integration oder Familienpolitik werden im Parteiprogramm nur angerissen. Stattdessen konzentriert sich die AfD ganz auf ihr Kernthema Euro - und gibt sich hier durchaus populistisch. Antworten auf viele Fragen - etwa auf die wirtschaftlichen Folgen nach einer Auflösung der Eurozone - bleibt die Partei schuldig.

Wie rechts ist die "Alternative für Deutschland"?

Kritiker werfen der AfD Rechtspopulismus vor. Und als konservative Alternative ist die Partei für rechte Gruppen offenbar attraktiver als sie es selbst sein will. Die rechtsextreme NPD lobt die neue Partei als "Türöffner" für die eigenen Ziele, und auf die Facebook-Seite der Partei hatte es zeitweise der Spruch "Bildung statt-Multikulti-Umerziehung" geschafft. Und Parteichef Bernd Lucke scheut sich nicht, der rechten Zeitung "Junge Freiheit" ein Interview zu geben. Allerdings setzte Lucke auch alles daran, sich von rechtsradikalen Tendenzen abzugrenzen. "Unsere Mitglieder sind in der überwältigenden Mehrheit völlig vernünftige Bürger, die so jemanden nie wählen würden." *AZ/dpa*

Quelle: www.augsburger-allgemeine.de, 22.09.2013

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 56 – 70.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 127 – 145 .

Практичне заняття 4

Освіта, наука та дослідження у Німеччині

Теоретичні питання:

1. Які типи шкіл розрізняють у шкільній освіті Німеччини?
2. На що дає право закінчення основної школи, реальної школи та гімназії?
3. Що означає “дуальна система” у німецькій освіті?
4. Назвіть переваги та недоліки “дуальної системи”.
5. Опишіть систему вищої освіти Німеччини.
6. Чому Німеччина є привабливим місцем навчання для студентів з усього світу?
7. Що означає Болонський процес?
8. Чим відрізняється німецька система освіти від української? Назвіть переваги та недоліки обох систем.
9. Розкажіть про науку та дослідження у Німеччині.

Практичні завдання:

1. Поясніть наступні слова та фразеологізми:

Kindertagesstätte

Abiturient

Der Numerus clausus

Promotion

Ausbildungsvergütung

PISA

Bachelor

Master

blauer Brief (ugs.)

bemoostes Haupt (scherzh., veraltend)

ein älteres / höheres Semester (ugs., scherzh.)

das akademische Viertel

2. Заповніть пропуски відповідними типами шкіл.

Berufstätigkeit				
Berufstätigkeit und/oder Weiterbildung (bis oder einschließlich Studium möglich)			Studium und/oder Berufsausbildung	
13	Berufsausbildung im Betrieb +Berufsschule (duales System) oder Besuch einer Berufsfachschule oder Fachoberschule		Abitur	Abitur Gymnasiale Oberstufe
12				
11				
10	z. T. 10. Schuljahr	Mittlere Reife	Gesamtschule (umfasst alle drei Schularten)	
9	.....abschluss			
8				
7	.....			
6	In den meisten Bundesländern: Orientierungsstufe (zur Entscheidung, welche Schule am besten für das Kind geeignet ist)			
5				
4	Grundschule (für alle Kinder ab dem Alter von 6 Jahren)			
3				
2				
1				
Kindergarten (freiwillig)				

3. Прочитайте текст та заповніть пропуски інформацією з попереднього завдання.

Das Bildungswesen in Deutschland

Im Alter von sechs Jahren fängt auch für die Kinder der „Ernst des Lebens“ an, denn dann beginnt die Schulzeit. Alle Kinder gehen zunächst vier Jahre lang in die

5 _____ . Nach der vierten Klasse wechseln sie in eine weiterführende Schule. Hier besuchen sie zunächst (in den meisten Bundesländern) für zwei Jahre eine

10 _____ (Klasse 5 und 6). In dieser Zeit soll festgestellt werden, ob der gewählte Schultyp auch tatsächlich den Fähigkeiten des Kindes entspricht. Wenn nicht, kann nach der 6. Klasse der Schultyp gewechselt werden.

15 Zwei der drei traditionellen weiterführenden Schulen sind die _____ , die nach der 9. oder 10. Klasse endet, und die _____ , die nach der 10. Klasse abgeschlossen wird. Ungefähr zwei

20 Drittel der Schüler besuchen eine dieser beiden Schulen. Beide Schulabschlüsse sind in der Regel Voraussetzung für den Beginn einer beruflichen _____ . Diese findet meistens in einem Betrieb oder

25 Unternehmen statt. Parallel dazu wird drei Jahre lang an ein bis zwei Tagen in der Woche die _____ besucht. Dieses System der Berufsausbildung wird als _____ bezeichnet.

30 Wenn man die Berufsausbildung abgeschlossen hat, kann man sich auf vielen verschiedenen Wegen weiterbilden. Es ist z. B. möglich, das Abitur nachzuholen und dann zu studieren.

35 Die Schulzeit auf dem _____ oder am Ende der _____ Oberstufe endet, je nach Bundesland, in der 12. oder 13. Klasse mit dem Abitur. Rund 30 Prozent aller Schüler eines Altersjahrgangs

40 (1960: 5 Prozent) beenden heute die Schule mit diesem Abschluss. Er ist die Voraussetzung für die Aufnahme eines Studiums an einer Universität. Außerdem gibt es in den meisten Bundesländern _____

45 oder Schulzentren, wo die drei weiterführenden Schularten entweder nur räumlich oder auch organisatorisch zusammengefasst sind. In den neuen Bundesländern haben verschiedene Schulmodelle aus dem Westen die

50 Schulformen der DDR abgelöst. In der ehemaligen DDR dauerte die Schulzeit bis zum Abitur jedoch nur 12 Jahre. Dies ist in den neuen Bundesländern beibehalten worden, und es gibt Überlegungen, in der gesamten

55 Bundesrepublik die Schulzeit bis zum Abitur auf 12 Jahre zu verkürzen.

4. Підготуйте презентацію про німецькі університети.

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 85 – 98.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 213 – 228.

Практичне заняття 5

Економіка Німеччини

Теоретичні питання:

1. Чим характеризується економічний лад ФРН?
2. Чим відрізняється вільна ринкові економіка від соціальної?
3. Що створює основу для розвитку німецької промисловості?
4. Назвіть найважливіші галузі промисловості Німеччини.
5. Назвіть найбільші й найвідоміші німецькі підприємства.
6. Які тенденції спостерігаються у сільському господарстві Німеччини в останні десятиліття?
7. Назвіть найважливішу продукцію сільського господарства Німеччини.
8. Яку роль відіграють ремесла (Handwerk) в економіці Німеччини?
9. Які професії є типовими для німецького ремесла (Handwerk)?
10. Назвіть ознаки німецького експорту, які принесли Німеччині як країні-експортеру світову славу.
11. Яке місце займає Німеччина у світі за довжиною мережі автобанів?
12. Як можна охарактеризувати транспортну систему Німеччини?
13. Назвіть найбільший аеропорт Німеччини.
14. Яка річка слугує найважливішим водним шляхом Німеччини?
15. Назвіть основні задачі енергетичної політики німецького уряду.
16. Яку роль в економіці Німеччини відіграють спеціалізовані ярмарки (Fachmessen)?

Практичні завдання:

1. Поясніть фразеологізми:

Bier nach München tragen (ugs.)

pünktlich wie die Maurer (ugs., scherzh.)

nicht viel in die Milch zu brocken haben (nordd.)

[wie] auf [glühenden] Kohlen sitzen

heißes Geld

2. Підготуйте презентацію про німецькі винаходи.
3. Виконайте тестове завдання *Deutsche Erfinder – Ideen „Made in Germany“* <https://www.vitamine.de/landeskunde-quiz-2/quiz/99.html>

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 71 – 84.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С.118 – 125.

Практичне заняття 6

Німецьке суспільство

Теоретичні питання:

1. Які основні проблеми стоять перед німецьким суспільством?
2. Що означає “родина” для німців?
3. Які існують форми спільного життя (Formen des Zusammenleben)?
4. Чи існує різниця між жінками та чоловіками у німецькому суспільстві?
5. Яку роль відіграють іноземці у німецькому суспільстві?
6. Які гарантії забезпечує населенню соціальна система Німеччини?
7. Які реформи були здійснені у Німеччині?
8. Яке віросповідання у жителів Німеччини?
9. Розкажіть про військову повинність у Німеччині, сьогодні і вчора.
10. Що дарують у Німеччині на свята?

Практичні завдання:

1. Прочитайте статтю з газети та порівняйте свої погляди зі змістом статті. Чи спостерігається подібний розвиток інституту сім'ї в Україні?

Die Familie geht nicht unter

**Doch wir brauchen eine neue Definition der Familie, meint der Familienforscher
BERND ZIETHE**

▲ Braucht der Mensch Familie?

◆ Das kommt auf den Menschen an. Manche sind ohne Familie glücklicher.

▲ ... und brauchen keine emotionale Unterstützung?

◆ Die kann man sich auch von Freunden und Bekannten holen. Die Vorstellung, dass „Blutsverwandtschaft“ die Voraussetzung für emotionale Unterstützung ist, ist ein Mythos. Man muss nicht mit anderen Menschen verwandt sein, um sie als „Familie“ wahrzunehmen.

▲ Bei dem Wort Familie denken aber doch die meisten sofort an Vater, Mutter und Kinder.

◆ Weil das in unserer Gesellschaft die traditionelle, die „Normalfamilie“ darstellt. Die meisten Menschen leben in einer solchen Familie.

▲ Warum wird dann immer wieder von einem „Untergang der Familie“ geredet?

◆ Weil viele Leute immer noch glauben, dass nur die traditionelle Familie eine richtige, glückliche Familie sein kann. Dieses Bild wird uns ja auch täglich in der Werbung oder in Schulbüchern vermittelt. Die Realität ist aber anders. Unsere Gesellschaft befindet sich in einem Wandel. Die traditionelle Familie wird durch andere Lebensformen ergänzt, die Familienformen werden vielfältiger. Angesichts dieser Entwicklungen von einem Untergang der Familie zu reden, ist Unsinn. Es wird Zeit, dass wir uns von der engen Definition der Familie lösen.

▲ Beunruhigend sind aber doch die hohen Scheidungszahlen. Jede dritte Ehe wird derzeit geschieden.

◆ ... sagen die Statistiker. Statistiken geben meist ein schiefes Bild, weil die Statistiker nur zählen, aber nicht nach Beziehungen fragen. Das ist dann Sache der Familienforscher, die müssen das Bild wieder gerade rücken.

▲ Inwiefern?

◆ Na, nehmen wir doch die Scheidungsstatistiken als Beispiel. Die Zahl der Eheschließungen eines Jahres wird durch die Zahl der Scheidungen im gleichen Jahr dividiert, und das Ergebnis ist, dass jede dritte Ehe wieder geschieden wird. So einfach ist das. Ehelähnliche Beziehungen, von denen es ja auch sehr viele gibt, werden aber überhaupt nicht mitgerechnet. Die Statistiken sagen auch nichts über die durchschnittliche Dauer einer Ehe aus. Dabei dauern die meisten Ehen heute viel länger als früher.

▲ Wie ist das zu erklären?

◆ Gegen Ende des 19. Jahrhunderts wurde ein Drittel der Ehen spätestens nach 20 Jahren durch den Tod eines der Ehepartner getrennt. Heute dauern viele Ehen 40 Jahre und mehr, weil die Lebenserwartung gestiegen ist. Das ist eine sehr lange Zeit, in der sich die Ehepartner unterschiedlich entwickeln und auseinander leben können. Gerade Ehen mit Kindern sind aber viel stabiler, als man das heute gern darstellt. 86 Prozent der Kinder und Jugendlichen unter 18 Jahren wachsen bei ihren leiblichen und in erster Ehe verheirateten Eltern auf.

▲ Stichwort Kinder. Noch nie war die Geburtenrate so niedrig. Woran liegt das?

◆ Die familiären Lebensformen sind immer schwerer mit den beruflichen zu vereinbaren. Von Arbeitnehmern wird zunehmend Flexibilität und Mobilität verlangt. Viele haben Schichtdienst zu unterschiedlichsten Zeiten, keine gemeinsame Freizeit mehr. Von den meisten Arbeitgebern wird wenig Rücksicht darauf genommen, ob jemand Kinder hat.

▲ Und trotzdem nimmt die Zahl berufstätiger Frauen zu?

◆ Natürlich. Warum auch nicht? Immer mehr Frauen sind hochqualifiziert ausgebildet und setzen das auch beruflich ein. Die Zeiten, in denen die Frau die Kinder versorgte und der Mann verdiente, sind vorbei. Heute wird von beiden beides erwartet. Angesichts der Schwierigkeiten, Familie und Beruf miteinander zu vereinbaren, wird die Entscheidung für ein Kind allerdings von vielen Paaren aufgeschoben. Die Frauen sind heute im Durchschnitt älter als früher, wenn sie ihr erstes Kind bekommen, die Familien sind kleiner. Drei und mehr Kinder haben nur noch die wenigsten.

▲ Die Familie geht nicht unter, aber die Zahl der Kinder könnte weiter zurückgehen. Ist das Ihr Fazit?

◆ Ja. Wenn Politiker die sinkenden Geburtenzahlen beklagen und sich um die Zukunft der Familie Sorgen machen, müssen sie dafür sorgen, dass sich Berufstätigkeit und Familienleben besser miteinander vereinbaren lassen.

(Quelle: Die Woche)

2. Прочитайте текст „Lebensformen im Wandel“ та розкажіть про форми спільного проживання в Україні.

Lebensformen im Wandel:

Verliebt, verlobt, verheiratet?

A

Bei älteren Paaren hingegen steht eine Ehe oft nicht mehr zur Diskussion. Ein möglicher Grund ist, dass die Partner bereits eine gescheiterte Ehe hinter sich haben (jede dritte Ehe wird derzeit geschieden) und kein neues Risiko eingehen wollen. Ein anderer Grund kann sein, dass sich die Partner eindeutig gegen Kinder entschieden haben und daher keinen Anlass mehr zu einer Heirat sehen.

C

Entwickeln sich die Deutschen also zu einem Volk von Einzelgängern? Wenn man den zahlreichen Statistiken Glauben schenkt, scheint es so, aber der Schein trügt. Viele Singles sind über 60 Jahre alt und haben in diesem Alter bereits den Ehepartner verloren. Andere wohnen zwar allein, haben aber einen festen Lebenspartner. Vor allem jüngere Singles sind vielleicht noch auf der Suche nach der „großen Liebe“ oder leben kurzfristig allein, weil eine Beziehung gerade zu Ende gegangen ist. Echte „Singles“, d. h. überzeugte Anhänger des Alleinlebens ohne einen Partner, sind die wenigsten. Sie haben vielleicht eine gescheiterte Ehe hinter sich oder möchten völlig unabhängig sein. Die große Mehrheit der Singles möchte jedoch auch nicht ein Leben lang allein leben.

E

Im Zuge gesellschaftlicher Entwicklungen haben sich in Deutschland vor allem in den letzten zwanzig Jahren Lebensformen herausgebildet, die noch in den 50er und 60er Jahren in der Gesellschaft auf Ablehnung gestoßen wären. Damals galt es z. B. als unschicklich, wenn ein Mann und eine Frau zusammenlebten, ohne verheiratet zu sein. Diese Lebensform wurde mit dem Begriff der „wilden Ehe“ umschrieben. Er existiert zwar heute noch, wird allerdings inzwischen nur noch scherzhaft verwendet.

B

Nach wie vor ist jedoch die Familie das Lebensideal der meisten Deutschen. Dies gilt auch für die meisten der sogenannten „Singles“. Mit diesem in den 70er Jahren aus den USA importierten Begriff bezeichnete man zunächst nur allein stehende Personen, die eine bewusste Entscheidung für diese Lebensform getroffen hatten. Mittlerweile gilt er jedoch für alle allein stehenden Personen, egal ob ledig, getrennt lebend, geschieden oder verwitwet. Mehr als ein Drittel aller Haushalte in der Bundesrepublik bestehen gegenwärtig aus nur einer Person, und es wird damit gerechnet, dass die Zahl weiter steigt.

D

Im Gegensatz zu früher übt heute niemand mehr Kritik, wenn ein Mann und eine Frau unverheiratet zusammenleben. Nicht nur junge, sondern auch viele ältere Paare scheiden sich mittlerweile für eine solche „Ehe ohne Trauschein“. Die Entscheidung für diese Lebensform hat verschiedene Gründe. Junge Paare sehen in ihr meistens eine Art „Ehe auf Probe“. Sie wollen herausfinden, ob sie zueinander passen, bevor sie eine Ehe und die damit verbundenen Verpflichtungen eingehen. Bei ihnen kann man davon ausgehen, dass sie zu 70 Prozent heiraten, allerdings nur und erst dann, wenn ein Kind gewünscht oder erwartet wird.

F

Eine Möglichkeit, diesen Wunsch zu verwirklichen und dabei auch noch Geld zu sparen, ist die Wohngemeinschaft. Diese Lebensform wird vor allem von jungen Leuten bevorzugt, die sich noch in der Ausbildung befinden. Miete und Lebenshaltungskosten werden mit den Mitbewohnern geteilt, und wenn man einmal allein sein möchte, macht man einfach seine Zimmertür zu. Aber auch unter Senioren, die nach dem Tod des Partners nicht allein oder bei den Kindern leben wollen, gewinnt diese Lebensform zunehmend an Attraktivität.

3. Підготуйте дискусію на теми:

- традиційні подарунки
- приємні подарунки
- великі та маленькі подарунки
- подарунок, який очікують та подарунок-сюрприз

Наведіть про та контраргументи.

3. З'єднайте слова зліва зі словами праворуч. Поясніть зміст приказок та знайдіть українські еквіваленти.

1. Geschenktem Gaul ...	a. macht nicht glücklich.
2. Kleine Geschenke	b. sieht man nicht ins Maul.
3. Geld allein ...	c. öffnet alle Tore.
4. Goldener Hammer ...	d. fette Weihnachten.
5. Hilf dir selbst, ...	e. erhalten Freundschaft.
6. Goldener Schlüssel	f. bricht eisernes Tor.
7. Nasse Pfingsten,	g. wie sie fallen.
8. Man muss die Feste feiern,	h. aller Zeit Feiertag.
9. Wer nicht gern arbeitet,	i. so hilft dir.
10. Ist es Weihnacht feucht und nass,	j. diese Sitten!
11. Faule haben	k. hat bald einen Feiertag gemacht.
12. Oh, diese Zeiten,	l. gibt es leere Speicher und leere Fass.

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 120 – 139.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 230 – 243.

Практичне заняття 7

Німецька мова: стандартна мова та діалекти

Теоретичні питання:

1. Що означає стандартна мова взагалі та німецька стандартна мова зокрема?
2. Охарактеризуйте німецьку мову в Австрії.
3. Поясніть поняття «австріцизм» та наведіть приклади.
4. Охарактеризуйте німецьку мову у Швейцарії.
5. Поясніть поняття «гельвецизм» та наведіть приклади.
6. Поясніть поняття «тевтонізм» та наведіть приклади.
7. Розкажіть про мовну політику та особливості німецької мови у Ліхтенштейні та Люксембурзі.
8. Що означає діалект і які синоніми існують до цього поняття?
9. Скільки існує діалектів німецької мови і на які групи вони поділяються?
10. Який діалект, на Вашу думку, найлегше зрозуміти?

Практичні завдання:

1. Подивіться відео “10 Deutsche Dialekte” і назвіть згадані у ньому діалекти (<https://www.youtube.com/watch?v=b193CI4v0ME>).
2. Знайдіть до кожного австріцизму німецький еквівалент. Речення можуть допомогти вам.
  1. Zigaretten bekommen Sie an der Trafik.
  2. Er arbeitet als Professor an einem Gymnasium in Granz.
  3. Als er mit ihr sprechen sollte, verlor er alle Schneid.
  4. Eine schöne Kotze, die da auf dem Bett liegt!
  5. Auf der halben Höhe vom Berg ist eine kleine Jausenstation, da gibt es etwas zu essen und trinken.
  6. Menü 1, Beinfleisch mit Kraut, könnte ich Ihnen empfehlen.

7. Die meisten Maronibrater hier kommen aus Italien.
8. Bitte schön, eine Melange für die Dame und einen Schwarzen für den Herrn.
9. Ich werde ein Monat lang keine Mehlspeis' mehr anrühren, ich muss abnehmen.
10. Für diese Autobahn ist die Maut erhöht worden.
11. Topfenpalatschinke hat nichts mit Schinken zu tun, das ist ein dünner gerollter Eierkuchen mit Quarkfüllung.
12. Ich mag kein Faschiertes, da kann ich gleich einen Hamburger essen.

Österreichisch	Deutsch
der Rock	Die Wolldecke
die Trafik	Die Straße
der Kasten	Der Kühlschrank
das Bein	Die Miete
die Kotze	Der Oberschullehrer
der Professor	Die Straßengebühr
die Schneid	Der Schrank
die Gasse	Hübsch, flott
Jänner	Das Maul
Die Maut	Der Tabakladen
Der Zins	Die Jacke
Das Deko	Der Mut, der Schneid
Der Fauteuil	Januar
Fesch	10 Gramm
Der Eiskasten	Der Knochen
Die Fotze	Der Sessel
Die Palatschinke	Die Tomate
Die Mehlspeise	Pflaumenmuss
Die Melange	Die Aprikose
Der Topfen	Die Kartoffel

Die Jause	Geräuchertes Fleisch
Maroni	Die Vesper/ der Imbiss
Fisolen	Die Sahne
Powidl	Das Hackfleisch
Der Paradeiser	Esskastanien
Der Erdapfel	Grüne Bohnen
Das Kipferl	Der Quark
Die Marille	Die Süßspeise / der Kuchen
Das Schlagobers	Der Milchkaffe
Das Faschierte	Das Hörnchen
Das Beuschel	Das Lungenhaschee
Das Geselchte	Der Eierkuchen

In Deutschland sagt man	In Österreich sagt man auch	In der Schweiz sagt man
Das Abitur	Die Matura	Die Matura
Das Gehalt	Der Lohn	Der Lohn
Die Praxis, Praxen	Die Ordination	
Die Kneipe	Das Beisel, -n/sl	Das Gasthaus
Die Metzgerei, -en	Die Fleischhauerei, -en	Uf Wiederluege
Auf Wiedersehen/Tschüs	Servus	
Der Mülleimer, -	Der Mistkübel, -	

Die Jugendlichen (Pl)		Die Jungen (Pl)
Die Krankenkasse	Die Krankenkassa	
Genau		Exakt
Das Erdgeschoss, -	Das Parterre	Das Parterre
Die Werbung		Die Reklame, -
Die Gebrauchsanweisung		Die Gebrauchsanleitung
Die Eintrittskarte, -en		Das Billet, -s
Die Illustrierte, -n		Das Heft
Treten	Steigen	
Das Kissen	Polster	
Der Bahnsteig, -e		Der/das Perron
Erscheinen		Herauskommen
Blass		Bleich
Anfassen	angreifen	
Umziehen	übersiedeln	
Die Klingel, -n	die Glocke, -n	
Der Pfannkuchen, -	die Palatschinke, -n	
Beeilen		Pressieren
Prost!		Gesundheit!

Ці слова вживають у Австрії. Як кажуть у Німеччині?

Die Arztpraxis, die Tomate, das Krankenhaus, die Treppe, die Metzgerei, die Kneipe, das Brötchen, das Abitur, die Sahne, die Kartoffel, der Pilz

In Österreich:

- a) In einer Fleischhauerei kann man Fleisch und Wurst kaufen. **die Fleischhauerei**
- b) Die Freunde treffen sich abends in einem Beisl. **das Beisl**

- c) Die Schüler eines Gymnasium machen am Ende der Schulzeit ihre Matura. **die Matura**
- d) Viele Menschen essen lieber Erdäpfel als Nudeln oder Reis. **der Erdapfel**
- e) Die Ordination von Doktor Schütte ist montags geschlossen. **die Ordination.**
- f) Paradeiser sind rot und rund; man kann Suppen, Soßen und Salate daraus machen. **der Paradeiser**
- g) Ein Kuchen schmeckt noch besser, wenn man ihn mit Schlagobers isst. **der Schlagobers**
- h) Schwammerl waschen im Wald und schmecken gut in Suppen und Soßen. **das Schwammerln.**
- i) In einer Bäckerei kann man Brot und Semmeln kaufen. **die Semmel.**
- j) Nach dem Unfall musste er viele Wochen im Spital liegen. **das Spital.**
- k) Die Stiege zum Dachboden ist steil; da muss man vorsichtig sein. **die Stiege.**

1. *Замініть виділені слова німецькими відповідниками.*

Glauser (schweizerischer Schriftsteller, 1896 – 1938, berühmt durch seine Kriminalromane) wurde wegen **Velodienststahl** verhaftet. Glausers **Spitalaufenthalte** lassen sich kaum zählen. Kurz vor der **Matura** musste er die Schule verlassen. Glaser hatte keine **Aussicht**, von seiner Sucht wegzukommen. Studer (literarischer Held, Wachtmeister von der Berner Kriminalpolizei) fuhr **mit dem Zug**. Glauser wurde **auf dem Perron** verhaftet. Glauser konnte sich nicht einmal **ein Billet** kaufen. Er hatte selten Geld in seinem **Portemonnaie**. Studer ging vor dem **Morgenessen** schwimmen. Studer aß immer **Konfitüre** zum Morgenessen. Im Hotelzimmer gab es nur einen kleinen **Kasten**. Studer kann **sich** bald **pensionieren lassen**.

Kommissar Bernasconi telefonierte aus einer **Telefonkabine**.

Studer fand neben seiner Schreibmaschine auch noch **ein Couvert** mit einer ausländischen **Marke**.

Der Mann im Taucheranzug war auch der **Chauffeur**.

Er hatte nicht einmal einen **Führerausweis**.

Der Wagen folgte dem Motorrad mit großem **Tempo**.

Der Pneu platzte plötzlich.

„**Achtung!**“, rief Studer Glauser zu. „Passen Sie auf!“

„**Gesundheit!**“, sagte Studer zu Heldi und trank einen Schluck.

„Haben Sie **ein Zündholz?**“, fragte Studer.

Mich dünkt das Krimischreiben das Allerschwerste.

Studer sagt: „Was ist eigentlich passiert?“

Im Restaurant: „Möchten Sie **sonst** noch etwas?“

Er sah **bleich** aus.

CH	D
Das Velo	Das Fahrrad
Das Spital	Das Krankenhaus
Die Matura	Das Abitur
Die Aussicht	Die Chance/Aussicht
Der Zug	Die Bahn/der Zug
Das Perron	Der Bahnsteig
Das Billet	Die Fahrkarte/das Ticket
Das Portemonnaie	Die Brieftasche/der Geldbeutel
Das Morgenessen	Das Frühstück
Die Konfitüre	Die Marmelade
Der Kasten	Der Schrank
Sich pensionieren lassen	In Rente/Pension gehen
Die Telefonkabine	Die Telefonzelle

Das Couvert	Der Briefumschlag/das Briefkuvert
Die Marke	Die Briefmarke
Der Chauffer	Der Fahrer/der Chauffeur
Der Führerausweis	Der Führerschein
Das Tempo	Die Geschwindigkeit/das Tempo
Der Pneu	Der Reifen
Achtung!	Vorsicht! Achtung!
Gesundheit!	Prost!
Das Zündholz	Das Streichholz/Zündholz
Mich dünkt	Mir erscheint
Passieren	Sich ereignen/geschehen/passieren
Sonst	Außerdem/sonst
Bleich	Blass/bleich

2. Ці слова вживають у Швейцарії. Як кажуть у Німеччині?

- a) Wenn wir morgen mit dem Zug nach Zürich wollen, müssen wir ein **Billet** kaufen.
- b) Wenn ich keine Zeit zum Kochen habe, mache ich eine **Büchse** auf.
- c) Ich muss unbedingt zum **Coiffeur**, weil meine Haare zu lang sind.
- d) Der Vater sitzt im **Fauteuil** und liest seine Zeitung.
- e) Heute Nachmittag gehe ich ins Cafe und esse eine **Glace**.
- f) Es ist heute zu kalt, um eine **Jupe** zu tragen. Ich ziehe lieber eine Hose an.
- g) Zum **Morgenessen** trinke ich immer ein Glas Orangensaft.
- h) Gestern ist an meinem Auto ein **Pneu** geplatzt.
- i) Meine Freundin isst nie **Rahm**, weil sie Angst hat, dick zu werden.
- j) Ich fahre lieber mit dem **Tram** als mit dem Bus.
- k) Meine Tochter hat sich zum Geburtstag ein neues **Velo** gewünscht.

Література

1. Ammon U. Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Berlin, New York, 1995. S. 1 – 17, 142 – 178, 229 – 281, 317 – 357.
2. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 211 – 213, 313 – 317.
3. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 9 – 39, 285 – 290, 321 – 328.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Географічне положення Німеччини. Кордони, ландшафти, клімат. Найбільші річки, озера та гори Німеччини.
2. Германці та Римська імперія. Піднесення франків. Карл Великий.
3. Імператор Фрідріх I Барбаросса та розквіт імперії. Феодальна роздробленість Німецької імперії. Виникнення союзів міст.
4. Реформація та селянська війна у Німеччині. Тридцятирічна війна та її наслідки.
5. Розпад Священної Римської Імперії Німецької Нації. Франкфуртські національні збори та перша німецька конституція.
6. Другий Рейх. Отто фон Бісмарк та його політика.
7. Листопадова революція. Веймарська республіка та причини її розпаду.
8. Диктатура націонал-соціалізму. Крах Третього Рейху.
9. Наслідки Другої світової війни. Утворення ФРН та НДР. Політичні стратегії та економічний розвиток обох німецьких держав.
10. Холодна війна. Побудова Берлінської стіни.
11. Об'єднання Німеччини.
12. Основний закон Німеччини. Права та обов'язки громадян. Основи державного устрою Німеччини.
13. Федералізм та самоврядування у Німеччині. Федеральні землі та їхні столиці.
14. Органи державного управління ФРН. Федеральний президент. Бундестаг та Бундесрат. Федеральний канцлер та федеральний уряд. Федеральний конституційний суд.
15. Партії та вибори у Німеччині.
16. Система освіти у Німеччині. Професійна освіта.
17. Види ВНЗ у Німеччині. Університети. Післядипломна освіта.
18. Найважливіші галузі економіки Німеччини. Німеччина на світовому ринку.

19. Населення Німеччини. Найбільші міста та агломерації Німеччини. Проблеми німецького суспільства.
20. Визначні постаті Німеччини.
21. Стандартна німецька мова та її національні варіанти.
22. Німецька мова в Австрії. Австріцизми.
23. Німецька мова у Швейцарії. Гельвецизми.
24. Німецькі діалекти.

Алфавітний показчик

А	М
Абітур	Мюріц – 7
Алемани – 10	Мартін Лютер -12
Арміній - 10	Мюнхенська угода - 17
Б	Н
Бісмарк О. - 15	Наполеонівські війни – 15
Битва народів – 15	Народні університети - 37
Бундестаг - 26	Німецький Союз - 15
Бундесрат - 27	Націонал-соціалісти - 16
	Національні варіанти - 47
	НДР - 18
В	О
Веймарська республіка - 16	Основний Закон - 24
Везер - 6	Оберсдорф – 4
Везерські гори - 6	Оденвальд – 6
	Одер – 6
	Оттон Великий - 11
Г	П
Ганзейська унія – 12 - 12	Парламентська демократія - 23
Гімназія - 34	Писемність - 13
Головна школа - 34	Початкова школа – 33
	Професійне навчання - 35
Ґ	Р
	Рейн - 5
	Реформація - 12
	Рейнський Союз - 15
	Рейнсько-Рурська вісь - 7
	Рейнсько-Неккарська - 7

	Реальна школа - 34
Д Дешка - 4 Другий Рейх - 16 Діалекти - 42	С Сакси - 10 Саарська вісь - 7 Стандартна мова - 46 Сельфкант – 4 Селянська війна - 13 Сугамбри - 10
Е Ельба – 6 Емс - 7	Т Тевтобузький ліс - 11 Третій Рейх Тридцятирічна війна – 14 Троїстий союз – 16 Тюрінги - 10
Є	У Урбанізація - 8
Ж	Ф Федералізм – 23 Федеральний президент – 25 Федеральний конституційний суд - 28 Франкфуртська вісь – 7 Фриз - 10
З Загальна школа - 35	Х Хатти - 10 Хардт - 6 Холодна війна - 17
И	Ц Целібат – 12

	Цугшпітце - 5
І Інгульденції - 12	Ч
Ї	Ш Шваби - 11 Шварцвальд – 5 Шпессарт - 5
Й	Щ
К Канцлер - 29 Карл Великий – 11 Каролінги - 11 Констанц - 7	Ю
Л Літературна мова - 46	Я

Список використаних джерел

1. Вишивана Н. В. Країнознавство німецькомовних країн: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Вінниця: ВДПУ, 2007. 28 с.
2. Гінка Б. Типовонімецьке: стереотипи і реальність. Тернопіль: Богдан, 2004. 368 с.
3. Дяків Х. Практикум з лінгвокраїнознавства німецькомовних країн: навчальний посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 160 с.
4. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця : Нова Книга, 2008. 416 с.
5. Кійко Ю. Є. DeutschsprachigeLandeskunde. Німецькомовне країнознавство: навчальний посібник. Чернівці : ЧНУ, 2013. 92 с.
6. Кудіна О. Ф. Країни, де говорять німецькою: Навчальний посібник з лінгвокраїнознавства. Вінниця : Нова Книга, 2002. 344 с.
7. Поселецька К. А. Країнознавство німецькомовних країн: методичні рекомендації до проведення практичних занять. Вінниця: ВДПУ, 2020. 42 с.
8. Поселецька К. А., Боровська О. О. Країнознавство німецькомовних країн: навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2022. 198 с.
9. Факти про Німеччину. Франкфурт-на-Майні, 2010. 191 с.
10. Austria. Tatsachen und Zahlen. Wien : Bundespressdienst, 2008. 108 S.
11. Bayerlein O. Landeskunde aktiv. München : Verlag für Deutsch Renate Luscher.K., 2013. 127 S.
12. Blick auf Deutschland. Stuttgart : Ernst Klett Sprachen, 2008. 143 S.
13. Der Orientierungskurs. Berlin : Cornelsen Verlag, 2006. 66 S.
14. Deutschland. Was ist was. Band 126. Nürnberg : Tessloff Verlag, 2008. 49 S.
15. Entdeckungsreise D-A-CH. Kursbuch zur Landeskunde. Langenscheidt, 2011. 141 S.

16. Fletcher A. Wie man Deutscher wird. München : Verlag C.H.Beck oHG, 2013. 73 S.
17. Generation E. Deutschsprachige Landeskunde im europäischen Kontext. Genua, 2010. 175 S.
18. Jesse E. Deutsche Geschichte. Vom Kaiserreich bis heute. München : Compact Verlag, 2006. 384 S.
19. Lüscher R. Landeskunde Deutschland. Von der Wende bis heute. München : Verlag für Deutsch, 2005. 176 S.
20. Tatsachen über Deutschland. Frankfurt/Main, 2023. 527 S.
21. Tatsachen über Deutschland. Frankfurt am Main : Societäts-Verlag, 2008. 192 S.
22. Zwischendurchmal. Landeskunde. Ismaning : Hueber Verlag, 2012. 100 S.

Интернет-джерела

1. www.deutschland.de
2. www.bundesregierung.de
3. www.goethe.de
4. www.dw-world.de
5. www.magazine-deutschland.de
6. www.deutschland-tourismus.de
7. www.dhm.de
8. www.bundestag.de
9. www.eu.int
10. www.bildungserver.de
11. www.hochschulkompas.de
12. https://www.planet-wissen.de/geschichte/deutsche_geschichte/geschichte_der_dialekte/index.html
13. www.shell-jugendstudie.de
14. <https://de.wikipedia.org/wiki/Deutschland>

